

AUTORSKO PRAVO, PROBLEMATIKA PLAGIRANJA U ZNANOSTI I STAVOVI STUDENATA*

Matko Guštin
student 5. godine Pravnog fakulteta Osijek
E-adresa: matko.gustin10@gmail.com

Izvorni znanstveni rad
UDK 343.533.9:001]-057.87
Rad primljen 15. travnja 2022.

Sažetak

Suvremeni pravni poreci sve veći značaj pridaju razvoju autorskog prava čiji su konstitutivni elementi autor te autorsko djelo. Autorsko pravo dio je intelektualnog vlasništva koje je regulirano i Ustavom Republike Hrvatske te Zakonom o autorskom pravu i srodnim pravima, dok se pitanje nezakonitog korištenja autorskim djelom regulira brojnim drugim propisima. U akademskoj zajednici autorsko pravo izuzetno je važno jer se na taj način poštuju i načela akademske čestitosti. Prije svega, plagiranje predstavlja neetični i nemoralni čin koji narušava ugled sudionika akademske zajednice, a njegovo sprječavanje posebno je usmjereno prema studentima pri čemu je ključni preduvjet sprječavanja plagiranja među studentima primjena odgovarajućih metoda citiranja. Razvojem informacijsko-komunikacijskih tehnologija, računalni programi postaju sve važniji saveznici u borbi protiv plagijata. S obzirom na to da je u ovom radu naglasak na studentima te na njihovu odnosu prema akademskoj čestitosti i pitanju plagiranja, uz predstavljanje temeljnih pojmova autorskog prava i plagiranja, autor se bavi i analizom autonomnih propisa javnih sveučilišta u Republici Hrvatskoj u vezi s pitanjem sankcioniranja plagiranja kao stegovnog djela. Za potrebe pisanja ovog rada, provedeno je i istraživanje među studentima Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku o pravilnom citiranju te posljedicama plagiranja.

Ključne riječi: autorsko pravo, citiranje, plagiranje, akademska zajednica, istraživanje

1. UVOD

Intelektualno vlasništvo, odnosno autorsko pravo kao njegov sastavni dio postaje sve važnija grana prava koja se zbog neopravdane marginaliziranosti nije uspjela značajnije razviti. Intelektualno vlasništvo potrebno je promatrati kao svaki drugi oblik (uobičajene-

---

* Rad je nagrađen Dekanovom nagradom za najbolji znanstveno-istraživački i stručni studentski rad Pravnog fakulteta Osijek u akademskoj 2020./2021. godini.

nog) vlasništva, pri čemu je naglasak na subjektivnim pravima i nematerijalnim dobrima, odnosno intelektu.¹ Dio intelektualnog vlasništva i autorsko je pravo koje je danas adekvatno regulirano normama građanskog i kaznenog prava, a razvidno je kako naglasak stavlja upravo na autora djela omogućavajući korištenje i zaštitu istoga.²

Plagiranje se pak može definirati kao svaki oblik nedopuštenog prisvajanja tuđeg djela,³ a promatra li se to pitanje u znanstvenom smislu, uglavnom je riječ o nedopuštenom obliku prepisivanja.⁴ Generalno, plagiranjem se dokida kreativnost autora i stvara kultura neetičnosti. Stoga je zaštita autorskog prava danas posebno istaknuta u području znanosti i visokog obrazovanja u kojem se proklamira akademska čestitost. Sve češće se događa da se plagiranje razotkriva upravo u akademskim krugovima, a što je posljedica nepostojanja multidisciplinarnih edukacija o važnosti intelektualnog vlasništva, odnosno autorskog prava i posljedica plagiranja. Ključna riječ u akademskoj zajednici, kada je posrijedi sprječavanje plagiranja, jest citiranje kao najispravniji način borbe protiv istoga. S obzirom na to da je naglasak na akademskoj zajednici čiji su sudionici i studenti, upravo je njima potrebno pružiti mogućnost stjecanja znanja o ovoj problematici jer plagiranje kao krajnje neželjena i neetična aktivnost ostavlja dugoročne posljedice, kako za profesionalni razvoj pojedinca, tako i za čitavo društvo.

Zahvaljujući suvremenim računalnim programima, borba protiv plagiranja u akademskoj zajednici postala je učinkovitija jer postoji mogućnost provjere vjerodostojnosti i izvornosti pisanih radova. Budući da je, sukladno članku 68. Ustava Republike Hrvatske⁵ akademska zajednica autonomna, važnu ulogu u prevenciji i sankcioniranju plagiranja imaju istoimeni propisi koji određuju stegovne postupke za studente. Cilj je ovoga rada ukazati na važnost zaštite autorskog prava, ali i posljedice plagiranja iz perspektive studenata kao dionika akademske zajednice jer ovo je nedvojbeno problematika o kojoj se ne govori preventivno, već prigodno i prema potrebi, što je opozitno ciljevima razvoja društva znanosti i visoke etičnosti.

U prvom poglavlju rada, autor analizira teorijsku važnost zaštite autorskog prava, dok u drugom poglavlju daje prikaz zakonodavne regulacije zaštite autorskog prava u Hrvatskoj. Potom se u trećem poglavlju osvrće na problematiku plagiranja, dok u četvrtom

¹ Vidi: Loje, Goran, Prava intelektualnog vlasništva, Pravo i porezi, god. 22, br. 7–8, 2013., str. 69.; Salaj, Štefica, Intelektualno vlasništvo – uvod (I), <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/CLN20V01D2010B249>, pristupljeno 2. lipnja 2022.

² Vidi: Pravni leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2006., str. 62.

³ Majstorović, Dunja, Stavovi studenata korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu o plagiranju i javnoj objavi ocjenskih radova, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, god. 59, br. 3/4, 2016., str. 134.

⁴ Dukić, Darko, Plagiranje u digitalnom dobu: znanja i ponašanja studenata Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku, Vjesnik bibliotekara Hrvatske, god. 65, br. 1, 2022., str. 254.

⁵ Narodne novine, broj 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014 (u nastavku: URH).

poglavlju analizira sankcioniranje plagiranja iz aspekta kaznenog i građanskog prava. S obzirom na to da je naglasak na problematici plagiranja u znanosti u odnosu na studente, u petom poglavlju autor analizira autonomne propise visokoobrazovnih institucija u Hrvatskoj te način sankcioniranja plagiranja u odnosu prema studentima. Kako bi se ukazala kompleksnost zaštite autorskog prava i plagiranja kao neželjene posljedice nepravilnog postupanja prema istom, u posljednjem poglavlju rada predstavljaju se rezultati provedenog istraživanja o stavovima studenata Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku o važnosti pravilnog citiranja i sprječavanja plagiranja.

2. VAŽNOST ZAŠTITE AUTORSKOG PRAVA

U suvremenom društvu sve veći značaj pridaje se autorskom pravu koje je bilo neopravdano zapostavljano i nije mu se pridavala značajnija pozornost što se znatno mijenja razvojem informacijsko-komunikacijskih tehnologija koje imaju mogućnost kvalitetnije zaštite autorskih djela. Definirajući pojam autorskog prava, ono daje pravo njegovu nositelju da autorsko djelo bude zaštićeno kao njegova intelektualna tvorevina.⁶ Temeljne odlike autorskog prava jesu da nositelju pripada isključiva vlast nad djelom, odnosno autorskim djelom kao objektom autorskog prava, ono nastaje originarno, a nositelj navedenih prava je autor.⁷ U kontekstu znanstvenog pristupa autorskom pravu, kao ključni pojam ističe se intelektualna tvorevina, samim time i intelektualno vlasništvo koje odmiče od uobičajenog poimanja autorskog prava s obzirom na to da se intelektualno vlasništvo ne odnosi na fizičku stvar, već na znanstvena djela, izume, zaštitne znakove, imena i drugo što čini srž znanstvenih istraživanja.⁸ Dakle, autorsko pravo dio je intelektualnog vlasništva, a koje se odnosi na zaštitu misaonih djela koja nemaju karakter tjelesnosti, odnosno fizičkog oblika. Govoreći o autorskom djelu, pretpostavke njegove zaštite jesu da je ono uopće *i*) djelo, *ii*) da ima svojeg autora te da *iii*) dolazi iz područja znanosti, književnosti ili umjetnosti.⁹ S obzirom na to da je autorsko djelo tek (konstitutivni) dio autorskog prava, preduvjet zaštite toga prava jest „stvaranje samostalne, nepromjenjive, jedinstvene osobne tvorevine.“¹⁰

⁶ Gliha, Igor, Hrvatski autorskopравни poredak – neke novosti, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i prakse, br. 5, 1998., str. 373.

⁷ *Ibid.*, str. 374. i 375.

⁸ Baban, Ljubomir *et al.*, Primjena metodologije stručnog i znanstvenog istraživanja, Ekonomski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2000., str. 321.

⁹ Henneberg, Ivan, Autorsko pravo, Informator, Zagreb, 2001., str. 81.

¹⁰ Zlatović, Dragan, „Pravni aspekti parodije“ i intelektualno vlasništvo, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, god. 30, br. 1, 2009., str. 730.

Razvidno je kako su ključne odrednice autorskog prava autor,¹¹ kao tvorca djela te samo djelo pa tako različiti pravni sustavi stavljaju naglasak na zaštitu nekog od ovih dvaju elemenata. U znanstvenom smislu, izuzetno je važno odrediti stvarnog autora od osobe koja je samo doprinijela radu.¹² U kontinentalnopravnom sustavu naglasak je na zaštiti autora, točnije njegovih gospodarskih interesa iz autorskog djela te njegova osobnog odnosa prema istom (moralna komponenta), dok je u anglosaksonskom pravnom sustavu naglasak na zaštiti autorskog djela umjesto njegova autora.¹³ Bez obzira na pristup zaštite autorskog djela, svaka njegova nezakonita uporaba rezultira plagijatom¹⁴ kao najtežom povredom autorskog djela te samog autora.

3. REGULACIJA AUTORSKOG PRAVA U HRVATSKOM PRAVNOM PORETKU

Autorsko pravo nedvojbeno postaje važna komponenta suvremenog prava i pravnih procedura pa njegova regulacija započinje već na ustavnoj razini. Sloboda znanstvenoga, kulturnog te umjetničkog stvaralaštva, kao i zaštita moralnih i materijalnih prava koja proizlaze iz znanstvenog, kulturnog, umjetničkog, intelektualnog te drugog oblika stvaralaštva jamči se URH.¹⁵ Tako postavljene smjernice ustavnog teksta postavljaju obvezu zakonodavca da zakonskim tekstom regulira ostvarenje toga prava. Uz URH, važan propis iz područja autorskog prava je i Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima¹⁶ te brojni međunarodni ugovori koji su prema pravnoj hijerarhiji ispod ustava, a iznad zakona.¹⁷ Kao okosnice autorskog prava u Hrvatskoj, uz potonje, ističu se i Kazneni zakon¹⁸ glede kaznene odgovornosti povrede autorskog prava, odnosno plagiranja te Zakon o obve-

¹¹ Inače, sama riječ *autorsko pravo* latinskog je podrijetla, odnosno dolazi od riječi *auctor*, koja u prijevodu na hrvatski jezik označava tvorca/autora djela. Vidi: Loje, *op. cit.* (bilj. 1.), str. 70.

¹² Osborne, W. Jason; Holland, Abigail, What is authorship, and what should it be? A survey of prominent guidelines for determining authorship in scientific publications, *Practical Assessment, Research & Evaluation*, god. 14, br. 15, 2009., str. 4.

¹³ Budak, Igor, Prava na autorskim djelima nastalim u radnom odnosu i po narudžbi, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, god. 56, poseban broj, 2006., str. 792. i 793.

¹⁴ U najširem smislu riječi, plagijat predstavlja oponašanje tuđeg djela bilo u cjelini ili njegovu dijelu, odnosno svaka nezakonita uporaba djela. Plagijat, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48551>, pristupljeno 10. studenoga 2021.

¹⁵ Članak 69. stavci 1. i 4. URH.

¹⁶ Narodne novine, broj 111/2021 (u nastavku: ZAPSP). Na snazi od 22. listopada 2021.

¹⁷ Vidjeti: Baban, *op. cit.* (bilj. 8.), str. 325.

¹⁸ Narodne novine, broj 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019, 84/2021 (u nastavku: KZ).

znim odnosima¹⁹ glede nastanka štete povredom autorskog prava. U kontekstu zaštite autorskog prava u znanstvenoj zajednici ističu se i Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju²⁰ te autonomni propisi sveučilišta.²¹ Najznačajnija regulacija područja autorskog prava, odnosno intelektualnog vlasništva u Hrvatskoj provedena je tijekom pristupanja Europskoj uniji kada je provedena harmonizacija nacionalnog zakonodavstva u području autorskog prava.²²

3.1. OSNOVNI POJMOVI AUTORSKOG PRAVA

ZAPSP je temeljni propis u Hrvatskoj koji regulira materiju autorskog prava. Njime se definiraju autorsko djelo, autor, sadržaj autorskog prava te njegovo trajanje, kao i (djelomični) način zaštite autorskog prava.²³ Autorsko djelo definira se kao originalna intelektualna tvorevina iz književnog, znanstvenog i umjetničkog područja koja ima individualni karakter, bez obzira na način i oblik izražavanja, vrstu, vrijednost ili namjenu (osim ako ZAPSP-om nije drugačije određeno).²⁴ Zakonodavac tako jasno ističe tri elementa autorskog djela uz naglasak na individualnost koja mora označavati novost autorskog djela.²⁵

Kao autorska djela, osobito se navode jezična djela, koja obuhvaćaju pisana i govorna djela te računalne programe, glazbena djela, dramska djela i djela likovne umjetnosti, fotografska djela i drugo. (Novim) autorskim zakonodavstvom zakonodavac se prilagođava suvremenim kretanjima te kao autorska djela navodi i videoigre te druga multimedijalna djela, no ostavlja i tzv. otvorenu listu zaštite „druge vrste originalnih intelektualnih tvorevina koje imaju individualni karakter“,²⁶ što prethodnim Zakonom o autorskom

¹⁹ Narodne novine, broj 35/2005, 41/2008, 125/2011, 78/2015, 29/2018, 126/2021 (u nastavku: ZOO).

²⁰ Narodne novine, broj 123/2003, 198/2003, 105/2004, 174/2004, 02/2007, 46/2007, 45/2009, 63/2011, 94/2013, 139/2013, 101/2014, 60/2015, 131/2017 (u nastavku: ZZDVO).

²¹ U autonomne propise svrstavaju se u prvom redu etički kodeksi te pravilnici o stegovnoj odgovornosti, kako studenata, tako i nastavnog osoblja s obzirom na to da je povreda autorskog prava, odnosno problematika plagiranja prisutna kod obje skupine dionika akademske zajednice.

²² Duraković, Mia Jug, Pregled razvoja autorskog prava u Republici Hrvatskoj s naglaskom na promjene uvjetovane usklađivanjem s pravnom stečevinom EU, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 46, br. 3, 2009., str. 616. i 617.

²³ Članak 1. ZAPSP-a.

²⁴ Članak 14. stavak 1. ZAPSP-a.

²⁵ Doko, Lidija, Novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Informator.hr, dostupno: <https://informator.hr/vijesti/novi-zakon-o-autorskom-pravu-i-srodnim-pravima>, pristupljeno 5. studenoga 2021.; Konačni prijedlog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima, Hrvatski sabor, str. 172., 173., dostupno: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2021-07-30/110102/PZE_61.pdf, pristupljeno 5. studenoga 2021.

²⁶ Članak 14. stavak 2. ZAPSP-a.

pravu i srodnim pravima²⁷ nije bilo regulirano. Ključno je istaknuti kako je predmet autorskog prava autorsko djelo u cjelini, kao i nedovršeno djelo, naslovi te dijelovi autorskog djela koji prema svojim karakteristikama udovoljavaju zakonskim uvjetima.²⁸ Sve navedeno upućuje kako autorsko djelo mora biti originalno, individualno te iz nekog područja kako je to zakonski navedeno, dok način izražavanja ne predstavlja odlučujući kriterij autorskog djela.²⁹

Autor se definira kao fizička osoba koja je stvorila autorsko djelo te joj prava iz njega pripadaju činom stvaranja autorskog djela.³⁰ S druge strane, suautori su osobe koje su zajedničkim radom stvorile autorsko djelo te se takvim doprinosom ne mogu koristiti samostalno. Dakle, kod suautorstva, autorima pripada zajedničko autorsko pravo na način da svakome od njih pripada razmjernan dio (tzv. suautorski dio), uz iznimku sumnje kada se smatra da su ti dijelovi jednaki.³¹ Uvjet suautorstva nije pomaganje, već aktivni doprinos stvaranju autorskog djela.³²

Važno je istaknuti i područje primjene ZAPSP-a prema kojemu su zaštićeni autori te nositelji ostalih srodnih prava koji su državljani Republike Hrvatske ili pak imaju sjedište u Republici Hrvatskoj, a u istoj mjeri zaštićeni su i stranci sukladno preuzetim obvezama iz međunarodnih ugovora ili uzajamnosti (za koju se smatra da postoji dok se ne dokaže suprotno). Međutim, bez obzira na navedene uvjete za zaštitu autorskog prava, stranci uživaju zaštitu sukladno ZAPSP-u glede autorskih djela pisanih na hrvatskom jeziku, moralnih prava, prava slijeđenja i prava na bazama podataka.³³ Razvidno je kako hrvatsko zakonodavstvo u području autorskog prava odlikuje sveobuhvatnost stavljajući naglasak na zaštitu istoga i prema strancima.

3.2. MORALNA STRANA AUTORSKOG PRAVA

U kontekstu sprječavanja plagiranja i zaštite autorskog prava u znanstvenom smislu, kao ključna autorska prava navode se prava moralnog karaktera. Razvoj znanosti doveo je do toga da se i znanstvena djela uvrste u intelektualne tvorevine koja prema svojoj naravi ne bi pripadala niti književnom niti umjetničkom djelu. Iako autorsko pravo u svojoj pozadini omogućava i stjecanje ekonomske dobiti, intelektualni napor stvaranja autorskog

²⁷ Narodne novine, broj 167/2003, 79/2007, 80/2011, 141/2013, 127/2014, 62/2017, 96/2018.

²⁸ Članak 14. stavak 4. ZAPSP-a.

²⁹ Baban, *op. cit.* (bilj. 8.), str. 326.

³⁰ Članak 19. ZAPSP-a.

³¹ Članak 21., stavci 1. – 3. ZAPSP-a.

³² Baban, *op. cit.* (bilj. 8.), str. 328.

³³ Članak 7. ZAPSP-a.

djela u znanstvenom smislu, prvenstveno je usmjeren prema autorskim moralnim pravima koja se definiraju kao prava koja štite osobna autorska prava, koja su neprenosiva te (uglavnom) neograničenog trajanja, a kao razlog tomu navodi se vezanost autorskog djela uz osobu od trenutka njegova nastanka.³⁴ Prema ZAPSP-u, moralna autorska prava su *i*) pravo prve objave, *ii*) pravo priznavanja autorstva, *iii*) pravo poštovanja autorskog djela, časti i ugleda autora te *iv*) pravo pokajanja (opoziva).³⁵ Navedeno ukazuje kako se moralnim autorskim pravima štiti autorovo dostojanstvo, odnosno njegov stvaralački opus.^{36,37} Uz moralna, postoje i imovinska prava koja uključuju pravo reproduciranja, distribucije te priopćavanja autorskog djela javnosti (javno izvođenje, prenošenje, prikazivanje i drugo).^{38,39}

Prema pravu prve objave, autor ima pravo odrediti pod kojim uvjetima će se autorsko djelo prvi put objaviti, odnosno hoće li ga uopće objaviti, kada, gdje i kako, a sve do objave autorskog djela, autorovo je pravo javnosti otkriti sadržaj ili opis njegova autorskog djela.⁴⁰ Kao najvažnije moralno pravo autora navodi se pravo priznavanja autorstva prema kojemu autor ima pravo biti priznat te označen kao autor djela. Takva konstatacija postavlja obvezu svakoj osobi koja javno koristi autorsko djelo da pri svakom korištenju toga djela naznači njegova autora, osim u slučaju kada autor u pisanu obliku izjavi da ne želi biti navođen kao autor ili pak ako način javnog korištenja djela onemogućava navođenje autora, što znači i pravo autora da odredi oznaku kojom će se njegovo djelo navoditi.⁴¹ Kršenje moralnog autorskog prava na priznavanje autorstva predstavlja plagiranje kao najtežu povredu ovog prava. Usko povezano s pravom na priznavanje autorstva jest i pravo na poštovanje autorskog djela, odnosno časti i ugleda autora. Naime, pravo je autora usprotiviti se deformaciji, odnosno izmjeni autorskog djela, kao i njegovu uništenju ili korištenju na način kojim se ugrožavaju njegova čast i ugled, a što se određuje mi-

³⁴ Heneberg, *op. cit.* (bilj. 9.), str. 154. i 155.

³⁵ Članci 27. – 31. ZAPSP-a.

³⁶ Bogdanović, Dragana, *Autorsko pravo i biblioteke digitalnog doba*, Bosniaca, god. 22, br. 22, 2017., str. 78.

³⁷ U slučaju povrede moralnih prava autora, člankom 296. stavkom 1. točkama 1. – 5. ZAPSP-a predviđene su prekršajne sankcije. Prema tome, pravna osoba, obrtnik ili osoba koja obavlja samostalnu djelatnost u slučaju povrede nekog od moralnih autorskih prava, kaznit će se novčanom kaznom u iznosu od 5.000,00 do 50.000,00 kuna, dok se odgovorna osoba u pravnoj osobi ili fizička osoba, kažnjava novčanom kaznom od 2.000,00 do 10.000,00 kuna.

³⁸ Imovinska prava autora, <https://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/autorsko-pravo/sadrzaj/imovinska-prava/>, pristupljeno 8. studenoga 2021.; članak 32. ZAPSP-a.

³⁹ Tako prema autorskopravnom zakonodavstvu Sjedinjenih Američkih Država, nositelj autorskog prava ima pravo reprodukcije, prilagodbe, distribucije, javnog nastupa i izlaganja te pravo digitalnog prijenosa zvučnih zapisa. Simpson, Carol, *Copyright for Administrators*, Linworth Publishing, Columbus, Ohio, 2008., str. 2.

⁴⁰ Članak 27. ZAPSP-a.

⁴¹ Članak 28. ZAPSP-a.

šljenjem autora uz odgovarajuće objektivne pokazatelje.⁴² Iako je prvenstveno moralno, pravo poštovanja (cjelovitosti) autorskog djela ima i širi, općekulturni značaj.⁴³ Autorovo je moralno pravo i pravo pokajanja prema kojemu autor ima mogućnost opoziva prava na iskorištavanje autorskog djela i daljnje korištenje, uz popravljavanje štete korisniku toga prava ako bi daljnje korištenje štetilo njegovoj časti ili ugledu.⁴⁴ Uz pravo na povlačenje djela, odnosno pokajanje, ovo pravo obuhvaća i pravo izmjene djela.^{45,46} Navedenim moralnim pravima autora ukazuje se na temeljno obilježje autorskog djela – individualnost, samim time i na subjektivni odnos autora prema djelu.

4. PLAGIRANJE

Plagiranje predstavlja jednu od najtežih povreda autorskog prava u svim područjima, posebno u znanosti. Pojam plagiranja može se definirati kao „preuzimanje tuđih ideja, postupaka, rezultata ili teksta bez navođenja izvora radi prikazivanja preuzetog kao vlastitog djela.“⁴⁷ Međutim, govoreći o plagiranju, važno je istaknuti kako plagiranje i povreda autorskog prava nisu istoznačnice. Naime, plagijat je etički pojam, dok povreda autorskog prava predstavlja pravni pojam⁴⁸ – samim time, plagijat ne mora nužno označavati i povredu autorskog prava.^{49,50} Nadalje, povredom autorskih prava vrši se povreda autorovih isključivih prava,⁵¹ dakle bila bi riječ o povredi „pravnog“ prava, dok je pro-

⁴² Henneberg, *op. cit.* (bilj. 9.), str. 162.; članci 29. i 30. ZAPSP-a.

⁴³ *Ibid.*, str. 160.

⁴⁴ Članak 31. ZAPSP-a.

⁴⁵ Hennerberg, *op. cit.* (bilj. 9.), str. 158.

⁴⁶ Važna odlika moralnih autorskih prava jest i vremenska neograničenost njihove zaštite. Baban, *op. cit.* (bilj. 8.), str. 342.

⁴⁷ Baždarić, Ksenija *et al.*, Plagiranje kao povreda znanstvene i akademske čestitosti, *Medicina*, god. 45, br. 2, 2009., str. 109.

⁴⁸ Sengupta, Shantashree S., Copyright infringement & plagiarism: are they really two sides of a coin? *CTBC'sIRJ*, god. 2, br. 2, 2015., str. 20.

⁴⁹ Wyburn, Mary, MacPhail, John, The intersection of copyright and plagiarism and the monitoring of student work by educational institution, *Australia & New Zealand Journal of Law & Education*, god. 11, br. 2, str. 77.

⁵⁰ Nije svaki plagijat ujedno i povreda autorskog prava, kao što niti svaka povreda autorskog prava ne predstavlja plagijat. Plagijat tako postoji u slučaju kada se pri pisanju znanstvenog rada ne navede izvor neke misli ili rečenice – njezin autor, odnosno kada se ista navodi kao vlastita. S druge pak strane, povreda autorskog prava postojala bi u slučaju kada bi se neka knjiga neovlašteno umnožavala bez dopuštenja autora. Nastavno na navedeno, u svakoj knjizi navodi se kako su sva prava pridržana te da je umnožavanje moguće samo uz dopuštenje autora. Detaljnije: Difference Between Copyright Infringement and Plagiarism, <https://keydifferences.com/difference-between-copyright-infringement-and-plagiarism.html>, pristupljeno 1. lipnja 2022.

⁵¹ Sengupta, *op. cit.* (bilj. 48.), str. 21.

blematika plagijata najprisutnija u akademskoj zajednici,⁵² pa je razvidno kako je riječ o etičkom aspektu povrede.⁵³ Autorsko pravo i plagiranje razlikuju se u odnosu prema originalnosti, autorstvu, vlasništvu te kršenju prava⁵⁴ – kršenje autorskog prava označava neovlašteno korištenje tuđeg djela jer ne postoji odobrenje za njegovo korištenje, dok plagijat označava nepriznato korištenje istoga.⁵⁵

Znanost je posebno osjetljiva na plagiranje s obzirom na to da znanstvenici čine svojevrsni etički dio društva od kojeg se očekuje najveća razina odgovornosti pri korištenju tuđih djela. Međutim, problematika plagiranja ipak je istaknutija kod studenata koji zbog needuciranosti ne poznaju temeljna pravila citiranja, kao i autorskog prava što dovodi do ozbiljnih posljedica. Problematika plagiranja kod studenata dovodi u pitanje znanstveni integritet nastavnika, kao i čitave znanstvene ustanove, neovisno što je dovelo do plagiranja.⁵⁶ Citiranje je, dakle, temeljni znanstveni *credo* jer što je veći broj citiranih djela, to ukazuje i na ozbiljnost istraživanja neke teme.⁵⁷ Plagijati u znanosti predstavljaju ozbiljan problem kojim se trajno obilježava kako plagijator, tako i svaka ona osoba koja takav „znanstveni“ pristup dopušta.⁵⁸

4.1. PLAGIRANJE I ZNANOST

Definicija plagiranja potječe još iz rimskog prava koje i danas predstavlja uzor suvremenoj pravnoj znanosti. Rimsko je pravo posebno naglašavalo moralnost autorskog prava, što potvrđuju i Marcijalovi epigrami. Naime, Marcijal je upotrijebio pojam *plagiarus* kojim je označio Fidentina – kradljivca stihova njegovih epigrama.⁵⁹ Navedena definicija plagijata ukazuje na njezino podrijetlo u književnosti iako je potrebno razlikovati

⁵² *Ibid.*

⁵³ Na mrežnim stranicama University of Illinois Chicago, pojašnjena je razlika između kršenja autorskog prava i plagijata na sljedeći način. Među ostalim, navodi se kako plagijat nije protuzakonit, dok je kršenje autorskih prava protuzakonito. Isto tako, plagijatom se vrijeđa autor, dakle, riječ je o povredi moralne strane autorova rada, dok kršenje autorskog prava predstavlja prekršaj. Plagiarism vs. Copyright Infringement, <https://researchguides.uic.edu/c.php?g=252209&p=1682805#:~:text=Copyright%20Infringement&text=Plagiarism%20is%20using%20someone%20else's,or%20thought%20as%20your%20own>, pristupljeno 1. lipnja 2022.

⁵⁴ Wyburn, *op. cit.* (bilj. 49.), str. 78.

⁵⁵ Copyright and plagiarism, <https://scholarworks.duke.edu/copyright-advice/copyright-faq/copyright-and-plagiarism/>, pristupljeno 1. lipnja 2022.

⁵⁶ Eckstein, Grant, Perspectives on Plagiarism, *Writing on the Edge*, god. 23, br. 2, 2013., str. 102.

⁵⁷ Publication Manual of the American Psychological Association (seventh edition), American Psychological Association, Washington, 2020., str. 254.

⁵⁸ Miličić, Vjekoslav, Čudoređe i deontologija znanstvenog rada – nečudoređe i neprofesionalnost plagiranja, Vjekoslav Miličić, Zagreb, 2016., str. 129.

⁵⁹ Henneberg, *op. cit.* (bilj. 9.), str. 12.

plagiranje u znanosti i književnosti jer za znanost je važna izvornost rezultata koji se prikazuju, za razliku od književnosti u kojoj je ključna izvornost teksta.⁶⁰ Prema Etičkom kodeksu Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju,⁶¹ plagiranje predstavlja oblik znanstvenog nepoštenja, a definira se kao prepisivanje ili preuzimanje tuđih ideja, odnosno prikazivanje istih kao vlastitih.⁶² Pravilno citiranje izuzetno je važno za znanost s obzirom na to da gotovo ne pravi razliku između namjernog i nenamjernog plagiranja, odnosno plagiranjem se smatra kako namjerno, tako i ono nenamjerno preuzimanje tuđeg djela a da nije naveden njegov autor.⁶³ Plagiranje u znanstvenom smislu ima dalekosežne posljedice, prije svega moralne naravi.

4.1.1. Važnost akademske (znanstvene) čestitosti

Ključni pojam za područje znanosti kojim se može dokinuti problematika plagiranja jest akademska čestitost. Pojam akademske čestitosti šireg je značenja, no njime su obuhvaćeni planiranje i provedba istraživanja, mentorstvo (nastavnog osoblja), rad sa studentima, poštovanje zakona, dok u isključivo znanstvenom smislu, ono podrazumijeva i pravilno pisanje znanstvenih radova, odnosno izbjegavanje plagiranja.⁶⁴ Najčešći oblik akademske nečestitosti jest plagiranje koje nerijetko dobiva i medijsku pozornost pa samim time postaje upitno imaju li smisla anonimne i sve ostale prijave akademske nečestitosti.^{65,66} Kao način rješavanja problema glede plagiranja kao oblika povrede akademske čestitosti navodi se i formiranje povjerenstava s vanjskim članovima, odnosno s uglednih europskih sveučilišta na kojima postoji nulta stopa tolerancije prema plagijatorima, dok se kao najrigoroznija sankcija za plagijatore u znanosti, navodi izopćavanje iz akademske zajednice.⁶⁷

Akademska čestitost sve se više regulira autonomnim propisima sveučilišta u odnosu na nastavno osoblje te studente pri čemu treba istaknuti kako je i hrvatska praksa u tom

⁶⁰ Raos, Nenad, Što je plagijat u znanosti?, Arhiv za higijenu rada i toksikologiju, god. 65, br. 1, 2014., str. 130.

⁶¹ Dostupno: Odbor za etiku, <https://www.azvo.hr/hr/odbor-za-etiku>, pristupljeno 13. studenoga 2021.

⁶² Članak 8. točka 3. Etičkog kodeksa Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju.

⁶³ Majstorović, *op. cit.* (bilj. 3.), str. 134.

⁶⁴ Budak, Jelena, Okrugli stol: Akademska čestitost, Društvena istraživanja, god. 22, br. 3, 2013., str. 544.

⁶⁵ *Ibid.*, str. 547.

⁶⁶ Plagiranje predstavlja ozbiljan problem kako u društvenoj, tako i u akademskoj zajednici, no ono se najčešće otkriva „prigodno“ kod političara u jeku izbornih kampanja ili drugih političkih uspjeha. S jedne strane, takav pristup može dovesti u pitanje objektivnost i stvarno nastojanje za otkrivanjem plagijata, a s druge pak strane, ukazuje na činjenicu da osobe koje obavljaju javne funkcije ne shvaćaju važnost poštenja u najširem smislu te riječi. Detaljnije o plagiranju u politici: Muzur, Amir; Rinčić, Iva, Plagijat, politika, znanost, sport: pokušaji forsiranih (?) paralela, *Jahr*, god. 6, br. 2, 2015., str. 375. – 381.

⁶⁷ *Ibid.*

smislu poprilično dobra (detaljnije u poglavlju 6. Autonomni propisi visokoobrazovnih ustanova). Međutim, uz nastavno osoblje, sudionici akademske zajednice su i studenti od kojih se jednako tako očekuje visok stupanj akademske čestitosti. Kao najčešći oblici studentskog nepoštenja u znanosti navode se „studentsko varanje/prepisivanje na ispiti-ma“⁶⁸ te „studentsko plagiranje/plagijarizam.“⁶⁹ Hrvatski studenti ni po čemu ne zaostaju za svjetskim trendovima pa se tako svaki četvrti student u Hrvatskoj bavi plagiranjem radova, dok se četvrtina njih time nikada nije bavila.⁷⁰ Nepostojanje dostatnog stupnja akademske čestitosti, odnosno poštenja posljedica je čitave društvene i obrazovne „ideologije“ zbog čega ni sami studenti nisu spremni reagirati na takve nedolične radnje.⁷¹ Međutim, ohrabrujuće je što prema nekim istraživanjima studenti pozdravljaju autonomnu regulaciju akademske čestitosti što je jedini način regulacije neakademskeg ponašanja, samim time i plagiranja, na moralnoj razini.⁷² Teškim oblicima povrede akademske čestitosti za nastavno osoblje i studente uglavnom se navode fabriciranje podataka, odnosno njihovo izmišljanje, stjecanje lažnog akademskog ugleda nepravilnim citiranjem (oba navedena oblika neakademske čestitosti moralno su i intelektualno teža) te tzv. „gostujuće“ autorstvo.⁷³

4.2. VRSTE PLAGIJATA

Plagiranje se može činiti na brojne načine, pa tako ono može biti otvoreno i jasno, zamaskirano, cjelovito, djelomično te kao prijevarno imitiranje, pri čemu je temelj svakog od navedenih djelovanja (nedopušteno i nezakonito) prisvajanje autorstva.⁷⁴ Univerzalnim, odnosno harvardskim oblikom plagiranja smatraju se cjeloviti te mozaični plagijat. Cjelovitim plagijatom smatra se prepisivanje rada, njegovo kopiranje s interneta ili pak kupnja rada od druge osobe, dok mozaični plagijat postoji u tri podverzije te podrazumijeva potpuno prepisivanje rada, prisvajanje koncepata ili ideja iz rada te krađu me-

⁶⁸ Kiralj, Rudolf, Akademska čestitost studenata – preduvjet gospodarskog razvoja, Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru, br. 14, 2020., str. 154.

⁶⁹ *Ibid.*

⁷⁰ *Ibid.*, str. 170.

⁷¹ Zmijarević, Gloria; Doolan, Karin; Marčelić, Sven, Akademska nepoštenje: odmak od (ne)etičnosti pojedinca i kritika sustava, Političke analize, god. 8, br. 29, 2017., str. 31.

⁷² Prema istraživanju etičnosti studenata Sveučilišta u Dubrovniku, 85 % ispitanih studenata smatralo je kako je potrebno donijeti etičke kodekse za studente. Detaljnije: Fjorović, Anuška, Etičnost studenata: percepcija nastavnika Sveučilišta u Dubrovniku, MediAnali, god. 12, br. 15, 2018., str. 118.

⁷³ Rumboldt, Zvonko, O plagiranju u znanosti, Acta Med Croatica, god. 71, br. 2, 2017., str. 127.

⁷⁴ Pravni leksikon, *op. cit.* (bilj. 2.), str. 1069.

toda izrade rada.⁷⁵ Plagiranje ideja oblik je plagiranja koji se najteže otkriva jer njime plagijator kao svoju prisvaja tuđu ideju ili koncept. Najčešći, ali u kontekstu suvremenih računalnih programa za detekciju plagijata, najlakši za utvrđivanje plagijat je teksta koji je čest među studentima, a vrši se tako da se tekst iz izvora jednostavno kopira bez nje-gova navođenja.⁷⁶

Sve veći problem u znanosti postaje samoplagiranje kojim se prethodno objavljeni rad predstavlja kao nov, originalan rad, a što generalno predstavlja istu razinu neakadem-ske čestitosti kao i plagiranje.⁷⁷ Samoplagiranje je osobito često kod preglednih članaka, a kao uzrok povećanju samoplagiranja uglavnom se navodi nastojanje za ekspresnim znanstvenim napretkom te neadekvatno nagrađivanje i napredovanje na temelju bro-ja napisanih znanstvenih članaka.⁷⁸ Etička strana samoplagiranja ukazuje na činjenicu kako autori, odnosno znanstvenici u akademskoj zajednici, nemaju dovoljno istraživač-kog duha.⁷⁹ Ovaj čin neakademskog poštenja čini se uglavnom na način da se u drugoj publikaciji u kojoj se objavljuje već objavljeni članak, izmijeni naslov i promijeni redo-slijed autorstva uz zadržavanje istovjetnosti sadržajnog dijela teksta.⁸⁰ Dakle, autor *de facto* potkrada sam sebe, odnosno vodi se znanstveno već problematiziranom tezom.⁸¹

4.3. SPRJEČAVANJE PLAGIRANJA

Temeljna metoda sprječavanja plagiranja u znanosti jest korištenje citata što je propisa-no i ZAPSP-om pa je dopušteno doslovno navođenje ulomaka autorskog djela (citata) koje je na zakonit način postalo pristupačno javnosti, radi znanstvenog istraživanja, na-stave, kritike, polemike, recenzije, osvrtu, u mjeri opravdanoj svrhom koja se želi postići i u skladu s dobrim običajima, uz obvezu naznake izvora i imena autora.^{82,83} Sukladno

⁷⁵ Cerjan Letica, Gordana; Letica, Slaven, Znanstvena nedoličnost: kako se s njom nositi u Hrvatskoj?, Acta Stomatologica Croatica, god. 42, br. 2, 2008., str. 118.

⁷⁶ Vučković-Dekić, Ljiljana, Plagijarizam – najčešća naučna prevara, HALO 194, god. 22, br. 3, 2016., str. 371.

⁷⁷ Publication Manual of the American Psychological Association, *op. cit.* (bilj. 57.), str. 256.

⁷⁸ Baždarić, *op. cit.* (bilj. 47.), str. 111.

⁷⁹ Samuelson, Pamela, Self-Plagiarism or Fair Use?, Communications of the ACM, god. 37, br. 8, 1994., str. 25.

⁸⁰ Roig, Miguel, Plagiarism and self-plagiarism: What every author should know, Biochemia Medica, god. 20, br. 3, 2010., str. 298.

⁸¹ Majstorović, *op. cit.* (bilj. 3.), str. 135.

⁸² Članak 202. ZAPSP-a. Kao i prethodni Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, tako i novi ZAPSP regulira citiranje kao ključni preventivni pristup sprječavanju plagiranja.

⁸³ Citiranje kao oblik sprječavanja plagiranja započelo je od vremena Petrarce kada započinje distinkcija plagijata i citata, pri čemu je danas pravo citiranja regulirano i kao dio međunarodnopravne materije. Vodinić, Vladimir, Zabrana plagiranja i pravo citiranja u nauci, Pravni zapisi, god. 6, br. 1, 2015., str. 157.

navedenom zakonskom rješenju, proizlazi da je citiranje pravo koje pripada autoru djela,⁸⁴ a njime se ujedno potiče daljnja rasprava o postavljenoj tezi.⁸⁵ Citiranje treba razlikovati od parafraziranja jer „citiranje je od riječi do riječi pisano ili usmeno navođenje tuđih dijelova teksta ili riječi koje se mogu izvorno provjeriti“,^{86,87} dok parafraziranje znači da autor prepričava sadržaj djela drugog autora te se na taj način predstavljaju temeljni postulati i ideje citiranog autora.^{88,89}

Sprječavanje plagiranja ima i društvenu važnost. Preventivnim pristupom kroz edukacije značajno se utječe na svijest o važnosti sprječavanja plagiranja i korištenja pravilnog citiranja, no katkad ni to nije dostatno.⁹⁰ Da bi se plagiranje shvatilo dovoljno ozbiljno, potrebno je jačati i moralnu stranu odgovornosti kod plagiranja te shvatiti pravilno citiranje kao dio cjeloživotnog obrazovanja.⁹¹ Akademska čestitost koncept je koji se još razvija zbog čega je teško navesti konkretna djela koja predstavljaju njezino kršenje. Iako je plagiranje rasprostranjeno u svim segmentima društva, poseban problem ono predstavlja u znanosti koja biva posebno etički i moralno narušena pojavom plagiranja kao jednog od najtežih oblika povrede akademske čestitosti.

4.4. RAČUNALNI PROGRAMI

Problematika plagiranja, odnosno zaštita autorskog prava, i dalje nema razinu zaštite i regulacije na dostatnoj razini. Međutim, doba informacijsko-komunikacijskih tehnologija i prednosti koje ono pruža, dovelo je do jednostavnijeg otkrivanja plagijata u znanosti razvojem odgovarajućih računalnih programa, koji u obliku izvješća prikazuju podudarnost

⁸⁴ Promatrajući komparativni primjer regulacije autorskog prava na primjeru Srbije, njihovim zakonodavstvom regulirano je kako se citati koriste bez dozvole autora ispunjavajući pri tome kumulativne uvjete postojanja, odnosno objavljenog autorskog djela, preuzimanje citiranog djela u drugo, nužnost citiranja određenog dijela, preuzimanje kratkog dijela rada, naznaka preuzimanja, odnosno navođenje izvora i autora uz dosljednost citiranja, odnosno korištenje djela bez izmjena. *Ibid.*, str. 158.

⁸⁵ Miličić, *op. cit.* (bilj. 58.), str. 56.

⁸⁶ Zelenika, Ratko, Znanstvena, znanstvenostručna i stručna pisana djela (5. izmijenjeno i dopunjeno izdanje), Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2011., str. 329.

⁸⁷ U slučaju kada se vrši doslovno citiranje, citirani dio teksta mora biti stavljen pod navodnike ili se taj tekst treba izdvojiti u poseban odlomak. Detaljnije: Janović, Tomislav, Citiranje, parafraziranje i upućivanje na izvore u akademskim radovima, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013., str. 8.

⁸⁸ Lulić, Mira, Akademsko pisanje za studente prava (3. izdanje), Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2017., str. 38.

⁸⁹ Problem plagiranja uglavnom se javlja kod parafraziranja. Stoga, da bi se izbjegle neželjene posljedice nepravilnog parafraziranja, sadržaj koji se želi citirati mora biti prepričan vlastitim riječima, prilagođen isto tako vlastitim stilskim sredstvima slijedeći cilj teksta koji se piše. Janović, *op. cit.* (bilj. 87.), str. 12.

⁹⁰ Vučković-Dekić, *op. cit.* (bilj. 76.), str. 372.

⁹¹ Rumboldt, *op. cit.* (bilj. 73.), str. 128. i 129.

dijelova teksta s korištenim izvorima, pri čemu se kao nedostatak ovih programa navodi nemogućnost detektiranja plagijata nastalih parafraziranjem ili prijevodom.⁹² Neki od najpoznatijih i besplatnih programa za detekciju plagijata su eTBLAST, CitePlag, Pagium, Plagiarism Detect i drugi,⁹³ dok se u znanosti najčešće koriste programi Turnitin i PlagScan.⁹⁴ Program Turnitin smatra se jednim od najefikasnijih programa s obzirom na to da kao bazu provjere autentičnosti radova koristi internet, gotovo 180 milijuna dostupnih članaka iz različitih znanstvenih časopisa, baze dokumenata prikupljene od strane proizvođača te neke od nacionalnih baza podataka znanstvenih članaka (npr. Hrčak).⁹⁵ Program PlagScan inkorporiran je na Moodle platformi te je posebno specijaliziran za tzv. *copy-paste* plagijarizam kao sve češći oblik akademskog nepoštenja.⁹⁶ Prednost PlagScana očituje se u tome što plagirane dijelove svrstava u tri kategorije pri čemu je tekst originalan do 1 %, postotak od 1 do 5 % predstavlja modificirani sadržaj, dok se sve iznad 5 % smatra „doslovno preuzeti sadržaj.”⁹⁷ Računalni programi za detekciju plagijata predstavljaju značajan pomak u razvoju akademske čestitosti, osobito među studentima.

5. SANKCIONIRANJE PLAGIRANJA I NEOVLAŠTENOG KORIŠTENJA AUTORSKOG DJELA

Osim što je pitanje plagiranja regulirano ZAPSP-om, koji naglasak stavlja na preventivno djelovanje te prekršajnu odgovornost koja se temelji na novčanom kažnjavanju prekršitelja,⁹⁸ ključno je istaknuti KZ koji sankcionira plagiranje, kao i djela vezana uz nepošteno postupanje s autorskim djelom, odnosno intelektualnim vlasništvom koje u suvremenom društvu dobiva sve veći značaj glede zaštite, osobito kaznenopravne. Osim kroz kaznenopravnu odgovornost, plagiranje te nepošteno postupanje s autorskim djelom sankcionira se i kroz građanskopravnu odgovornost glede naknade nastale štete.

⁹² Baždarić, *op. cit.* (bilj. 47.), str. 113.

⁹³ Vučković-Dekić, *op. cit.* (bilj. 76.), str. 372.

⁹⁴ O računalnim programima za otkrivanje plagijata te razlozima studentskog plagiranja vidi: Roberts, Tim S., Student Plagiarism and the Internet, *Educational Technology*, god. 47, br. 2, 2007., str. 45. – 47.

⁹⁵ Dostupan softver za provjeru autentičnosti TURNITIN, <https://www.kbf.unist.hr/hr/racunalni-ured/1277-dostupan-softver-za-provjeru-autenticnosti-turnitin>, pristupljeno 7. studenoga 2021.

⁹⁶ Hercigonja, Zoran, Automatska detekcija plagijata softverom PlagScan na Moodle platformi, *International Journal of Digital Technology & Economy*, god. 2, br. 1, 2017., str. 59.

⁹⁷ *Ibid.*, str. 60.

⁹⁸ Prema Godišnjem izvješću Državnog zavoda za intelektualno vlasništvo za 2020. godinu, 2020. godine bilo je 5217 prekršajnih prijava glede povrede ZAPSP-a, dok je u 2019. bilo 5599 prijava pa je razvidno kako je 2020. bilo 7 % prijava manje. Godišnje izvješće za 2020. godinu: statistički podaci o povredama intelektualnog vlasništva u Republici Hrvatskoj, Državni zavod za intelektualno vlasništvo, Zagreb, 2022., str. 7. Dostupno: <https://www.dziv.hr/hr/provedba-prava/statistika/>, pristupljeno 31. svibnja 2022.

5.1. KAZNENO ZAKONODAVSTVO

Člankom 284. stavak 1. KZ-a regulirano je kazneno djelo povrede osobnih prava autora ili umjetnika izvođača (plagiranje). Prema navedenom članku, svaka osoba koja protivno propisima kojima se uređuje autorsko i srodna prava (u ovom slučaju to je ZAPSP) pod pogrešnim imenom, svojim imenom ili imenom drugoga označi tuđe autorsko djelo ili se pak protivno autorovoj zabrani djelo označi autorovim imenom te se izvrši njegova objava ili se koristi na nedopušten način, kaznit će se zatvorskom kaznom do jedne godine. Navedena odredba izravno se odnosi na pitanje „tekstualnog“ plagiranja, dok predmetni članak u nastavku regulira i druga pitanja plagiranja, pa tako predviđa kaznu zatvora i za osobu koja protivno propisima kojima se regulira autorsko i drugo pravo pod krivim imenom, svojim ili imenom drugoga tuđu izvedbu umjetnika označi kao svoju, koristi je protivno zabrani umjetnika, odnosno objavi li je, koristi se njome ili pak uopće dopusti da se to učini. Isto vrijedi i ako se tuđe autorsko djelo ili izvedba koristi radi stjecanja koristi, odnosno nanošenja štete. Kazneni progon u slučaju povrede autorskog prava vrši se po prijedlogu oštećenika ili druge zainteresirane osobe.⁹⁹ Osim navedenog, KZ regulira i kaznena djela nedopuštene uporabe autorskog djela ili izvedbe umjetnika izvođača, za koje se također kao sankcija predviđa kazna zatvora do jedne godine, povrede drugih autorskih prava, povredu prava na izum, povredu žiga te povredu registrirane oznake podrijetla.¹⁰⁰ Dakle, da bi se uopće moglo govoriti o kaznenom djelu povrede osobnih prava autora ili umjetnika izvođača, osoba – plagijator, mora neovlašteno prisvojiti tuđe autorsko djelo. Od ostalih bitnih karakteristika, posebno se izdvaja činjenica da se kaznenim djelom štiti autor od plagijatora, odnosno da plagijator prisvaja tuđe djelo kao svoje, djelo se čini samo s namjerom.¹⁰¹

5.2. GRADANSKOPRAVNA ZAŠTITA AUTORSKOG PRAVA

Povreda autorskog prava, samim time i plagiranje, dovode do nastanka štete. Opća načela vezana uz štetu regulirana su ZOO-om prema kojemu je dužan naknaditi štetu tko drugome istu prouzroči, osim ako dokaže da je šteta nastala bez njegove krivnje,¹⁰² uz postojanje općih uvjeta za njezinu naknadu.¹⁰³ Uz ZOO kao *lex generalis* za pitanje štete, ZAPSP kao *lex specialis* regulira pitanje zaštite prava u slučaju njihove povrede te, u

⁹⁹ Članak 284. stavak 4. KZ-a.

¹⁰⁰ Članci 286. – 289. KZ-a.

¹⁰¹ Pavlović, Šime, Kazneni zakon, Libertin naklada, Rijeka, 2015., str. 1210. i 1211.

¹⁰² Članak 1045. stavak 1. ZOO-a.

¹⁰³ Da bi se uopće moglo govoriti o šteti, mora se ispuniti pet uvjeta: *i*) postojanje subjekata obveznog odnosa, *ii*) postojanje štetne radnje, *iii*) šteta, koja nastaje na strani oštećenika, *iv*) kauzalni neksus te *v*) protupravnost štetne radnje. Klarić, Petar; Vedriš, Martin, Gradansko pravo (14. izmijenjeno i dopunjeno izdanje), Narodne novine, Zagreb, 2014., str. 583. i 584.

slučaju nastale štete, upućuje na primjenu odredbi ZOO-a. U slučaju da zakonom nije ništa propisano, pravo za zaštitu autorskog prava (što uključuje i posljedicu plagiranja) uživa nositelj u odnosu prema osobi koja je to pravo povrijedila, odnosno njezina sveopćeg sljednika pri čemu može tražiti prestanak uznemiravanja, naknadu štete, plaćanje naknade za neovlašteno korištenje ili penala, vraćanje stečenog bez osnove, utvrđivanje činjene povrede te objavu presude.¹⁰⁴ Kada je riječ o povredi autorskog moralnog prava, odnosno plagiranju, kao mogućnosti sankcioniranja javljaju se objava presude o trošku štetnika, zabrana daljnje povrede prava, a postoji i mogućnost novčane naknade čak i u slučaju kada nije nastala imovinska šteta.¹⁰⁵ Međutim, s obzirom na to da je plagiranje uglavnom prisutno u akademskoj zajednici, od osobite su važnosti svojevrsni kodeksi ponašanja kojima bi se, odgovarajućim kaznama, sankcioniralo plagiranje.¹⁰⁶ Kad je posrijedi zastara, pravo na zaštitu autorskog prava ne zastarijeva, dok obveznopravni zahtjevi zastarijevaju sukladno općim pravilima o zastari.¹⁰⁷

6. AUTONOMNI PROPISI VISOKOOBRAZOVNIH USTANOVA

Uz spomenuti ZZDVO, pitanje plagiranja i etičnog pisanja u području znanstvene djelatnosti regulirano je i autonomnim propisima sveučilišta. Kod ZZDVO-a, posebno je važan članak 82. stavak 3. prema kojemu se akademski ili stručni naziv oduzimaju utvrdi li se da je stečen protivno uvjetima za njegovo stjecanja, odnosno grubim kršenjem pravila studija ili se utvrdi da je doktorski rad, odnosno disertacija, plagirana ili krivotvorena. Plagiranje je i jedan od razloga oduzimanja znanstvenog zvanja sukladno ZZDVO-u.¹⁰⁸ No, kako se ovaj rad bavi analizom pravne regulacije plagiranja u odnosu prema studentima, u nastavku se analiziraju autonomni propisi javnih hrvatskih sveučilišta.¹⁰⁹

6.1. SVEUČILIŠTE U ZAGREBU

Zagrebačko Sveučilište pitanje akademskog poštenja, kako među nastavnicima, tako i među studentima, regulira Etičkim kodeksom¹¹⁰ koji se na jednak način primjenjuje i

¹⁰⁴ Članak 273. stavak 2. ZSPSP-a.

¹⁰⁵ Henneberg, *op. cit.* (bilj. 9.), str. 207. i 208.

¹⁰⁶ Simpson, *op. cit.* (bilj. 39.), str. 92.

¹⁰⁷ Članak 287. ZAPSP-a.

¹⁰⁸ Članak 37. stavak 2. točka 2. ZZDVO-a.

¹⁰⁹ MOZVAG – preglednik studijskih programa, <https://mozvag.srce.hr/preglednik/vu/tip/sifra/1>, pristupljeno 2. studenoga 2021.

¹¹⁰ Dostupno: Propisi Sveučilišta u Zagrebu, <http://www.unizg.hr/o-sveucilistu/dokumenti-i-javnost-informacija/propisi/>, pristupljeno 10. studenoga 2021.

na studente. Člankom 19. Etičkog kodeksa zagrebačkog Sveučilišta, plagiranje se smatra povredom istog, pri čemu se kao posebna dužnost svih članova akademske zajednice koji sudjeluju u znanstvenoistraživačkom radu, postavlja dužnost jamčenja izvornosti rada te poštenja u navođenju korištenih informacija.¹¹¹ Etičkim kodeksom zagrebačkog Sveučilišta posebno se ističe odgovornost kod sudionika akademske zajednice glede navođenja svih autora rada te obveza zaštite intelektualnog vlasništva nad rezultatima provedenih istraživanja.¹¹² Zagrebačko sveučilište nije jedinstvenim propisom reguliralo pitanje odgovornosti studenata, već su ta pitanja regulirana autonomnim propisima na razini njegovih sastavnica, a plagiranje je okarakterizirano kao teško stegovno djelo.¹¹³

6.2. SVEUČILIŠTE U SPLITU

Kao i zagrebačko Sveučilište, splitsko Sveučilište Etičkim kodeksom¹¹⁴ regulira pitanje akademske čestitosti i poštenja postavljajući okvir borbe protiv plagijata. Naime, Etički kodeks Sveučilišta u Splitu primjenjuje se i na nastavno osoblje i na studente te se kao temeljna akademska načela proklamiraju pravičnost, pravednost, poštenje, zakonitost, akademske slobode, znanstvena kritičnost, međusobno uvažavanje te odgovornost u znanosti i visokom obrazovanju.^{115,116} U kontekstu plagiranja, posebno je važno istaknuti regulaciju znanstvene čestitosti te plagiranja. Znanstvena čestitost, prije svega, podrazumijeva osposobljenost svih sudionika akademske zajednice u području svojeg stručnog i znanstvenog rada sve dok se ne dokaže drugačije. Osim navedenog, znanstvena čestitost podrazumijeva i prikupljanje rezultata znanstvenih istraživanja sukladno etičkim standardima te dokumentiranje svih izvora podataka. Posebno se ističe važnost pohrane izvornih podataka te dostupnost uvida ovlaštenim osobama izvornih podataka po objavljenom istraživanju.¹¹⁷ Plagiranje se definira kao „prepisivanje ili preuzimanje zamisli, ideja, riječi i rezultata drugih autora i prikazivanje kao svojih ili novih.“ Kodeksom je posebno istaknuto kako se, glede plagiranja, odnosno citiranja, u obzir uzimaju običaji, pravila, stil te praksa citiranja ovisno o znanstvenom području, polju i grani.¹¹⁸

¹¹¹ Članak 19. stavci 1. i 2. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

¹¹² Članak 19. stavci 3. i 4. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zagrebu.

¹¹³ Prema primjeru Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, članak 4. stavak 3. točka 8. Dostupno: <https://www.efzg.unizg.hr/akti-ekonomskog-fakulteta-zagreb-znacajni-za-studente/12978>, pristupljeno 10. studenoga 2021.

¹¹⁴ Dostupno: Dokumenti, <https://www.unist.hr/sveuciliste/dokumenti/propisi?EntryId=64>, pristupljeno 11. studenoga 2021.

¹¹⁵ Članak 1. stavak 1. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Splitu.

¹¹⁶ Članak 14. stavak 3. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Splitu.

¹¹⁷ Članak 9. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Splitu.

¹¹⁸ Članak 10. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Splitu.

Splitsko sveučilište, kao ni zagrebačko, nema jedinstveni propis kojim se regulira stegovna odgovornost studenata, već to čini svaka sastavnica zasebno.

6.3. SVEUČILIŠTE U RIJECI

Riječko Sveučilište pitanje etičke odgovornosti studenata reguliralo je Etičkim kodeksom za studentice/studente Sveučilišta u Rijeci.¹¹⁹ U kontekstu plagiranja, odnosno akademske čestitosti, ključna je točka koja se odnosi na pitanje akademskog nepoštenja koje dovodi do ugroze utvrđene kvalitete obrazovanja te svih ostvarenih postignuća. Kao oblik akademskog nepoštenja navodi se lažno predstavljanje te predstavljanje tuđeg rada kao svojega, upotreba već ocijenjenih radova ili većih dijelova, uz iznimku manjih dijelova uz odobrenje nastavnika/mentora (svojevrсно sprječavanja samoplageranja). Uz sve navedeno, plagiranja i krivotvorenje radova, nepravilno navođenje izvora te ideja drugih autora bez njihova navođenja, navodi se kao teški oblik povrede Etičkog kodeksa za studente.¹²⁰ Stegovna odgovornost studenata na riječkom Sveučilištu regulirana je Pravilnikom o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta u Rijeci.¹²¹ Prema navedenom Pravilniku, kao teška povreda studentske obveze navodi se i predaja seminarskog, završnog, diplomskog rada ili doktorske disertacije čiji sadržaj predstavlja djelo drugog studenta, odnosno treće osobe, kao i prepisivanje većeg dijela ili cijelog rada.¹²² Pri tome su kao stegovne mjere predviđene zabrana polaganja ispita i ostalih provjera znanja, privremeno te trajno isključenje sa studija.¹²³

6.4. SVEUČILIŠTE JOSIPA JURJA STROSSMAYERA U OSIJEKU

Kad je riječ o pitanju etičke odgovornosti studenata na Sveučilištu Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, vrijede odredbe Etičkog kodeksa¹²⁴ koje se jednako primjenjuju na nastavno osoblje te na studente.¹²⁵ Prema Etičkom kodeksu, plagiranje je definirano kao

¹¹⁹ Dostupno: Dokumenti i propisi, <https://uniri.hr/o-sveucilistu/dokumenti-i-propisi/>, pristupljeno 11. studenoga 2021.

¹²⁰ Točka 6. podtočka 6.1. i 6.2. Etičkog kodeksa za studentice/studente Sveučilišta u Rijeci.

¹²¹ Dostupno: Dokumenti i propisi, <https://uniri.hr/o-sveucilistu/dokumenti-i-propisi/>, pristupljeno 11. studenoga 2021.

¹²² Članak 7. stavak 1. točka 10. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta u Rijeci

¹²³ Članak 9. stavak 1. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta u Rijeci.

¹²⁴ Dostupno: Propisi, <http://www.unios.hr/o-sveucilistu/propisi/>, pristupljeno 11. studenoga 2021.

¹²⁵ Članak 20. stavak 3. Etičkog kodeksa Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

„svako prepisivanje riječi i rezultata drugih autora i prikazivanje kao svojih.“ Uz navedenu formulaciju, plagiranjem se smatra i svako preuzimanje ideja te zamisli.¹²⁶

Pitanje studentske odgovornosti, samim time i pitanje plagiranja, regulirano je Pravilnikom o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.¹²⁷ Naime, prema navedenom Pravilniku, koji navodi lakše i teže povrede obveza, odnosno njihova neispunjavanja, kao teška povreda obveza i neispunjavanja obveza navodi se predaja seminarskog, završnog ili diplomskog rada čiji sadržaj je djelo drugog studenta ili treće osobe, prepisivanje većeg dijela ili cijelog seminarskog, završnog ili diplomskog rada.¹²⁸ Potonje navedena konstatacija ukazuje i na važnost akademske čestitosti među studentima, odnosno pravnu reguliranost ove problematike koja adekvatnim kažnjavanjem nastoji u potpunosti afirmirati akademsku čestitost. Nakon što je utvrđena povreda, provodi se postupak, pri čemu se kao stegovna mjera za tešku povredu obveze, odnosno neispunjavanje obveza (što uključuje i plagiranje), može zabraniti polaganja ispita, privremeno isključiti sa studija ili u potpunosti isključiti sa studija.¹²⁹

6.5. SVEUČILIŠTE U DUBROVNIKU

Dubrovačko Sveučilište regulira stegovnu odgovornost studenata Pravilnikom o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta u Dubrovniku.¹³⁰ Pravilnikom su predviđene dvije kategorije neprihvatljivih ponašanja – ona općeneprihvatljiva te posebno neprihvatljiva, pri čemu plagiranje ulazi u posebno neprihvatljiva ponašanja. Glede plagiranja, kao posebno neprihvatljivo ponašanje određuje se prezentiranje tuđeg rada kao vlastitog,¹³¹ dok se u dijelu o stegovnim djelima plagiranje određuje kao teško stegovno djelo, odnosno kao djelo kojim student ostvaruje pravo koju mu ne pripada, osobito ističući predaju seminarskog, završnog ili diplomskog rada koji predstavlja djelo nekog drugog studenta ili treće osobe, odnosno prepisivanje većeg ili cijelog dijela nekog rada bez navođenja njegova autora.¹³² Kao stegovne mjere, studentima se mogu izricati opomene, javne opomene, opomene pred isključenje, zabrana polaganja ispita (do šest mjeseci), isključenje

¹²⁶ Članak 14. Etičkog kodeksa Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

¹²⁷ Dostupno: Propisi, <http://www.unios.hr/o-sveucilistu/propisi/>, pristupljeno 11. studenoga 2021.

¹²⁸ Članak 7. točka 5. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

¹²⁹ Članak 9. stavak 1. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

¹³⁰ Dostupno: Dokumenti, <https://www.unidu.hr/dokumenti/>, pristupljeno 9. studenoga 2021.

¹³¹ Članak 3. stavak 2. točka 3. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta u Dubrovniku.

¹³² Članak 4. stavak 3. točka f Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta u Dubrovniku.

sa studija do dvije godine te trajno isključenje sa studija.¹³³ Sveučilište u Dubrovniku regulira i pitanje oduzimanja stručnog i akademskog naziva pa se tako Pravilnikom o postupku oduzimanja stručnog i akademskog naziva te akademskog stupnja stečenog na Sveučilištu u Dubrovniku, stečeni naziv može oduzeti utvrdi li se sa sigurnošću da je završni rad na preddiplomskom stručnom ili sveučilišnom studiju, diplomski rad, završni rad na poslijediplomskom specijalističkom studiju ili doktorska disertacija na doktorskom studiju krivotvorina ili plagijat.¹³⁴

6.6. SVEUČILIŠTE JURJA DOBRILE U PULI

Etičkim kodeksom Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli¹³⁵ kao neetično ponašanje uključuje sve one radnje kojima je cilj steći nezaslužene rezultate u bilo kojoj fazi nastavnog procesa, pri čemu se kao neetično ponašanje navodi i plagiranje.¹³⁶ Isto tako, određuje se i kako je, u kontekstu znanstveno-istraživačkog rada (u što se ubrajaju i studenti na koje se primjenjuju odredbe Etičkog kodeksa), neetično plagiranje, prisvajanje i prepisivanje tuđih radova, odnosno ideja, neovisno o izvoru.¹³⁷ Stegovna odgovornost studenata na Sveučilištu Jurja Dobrile u Puli regulirana je Pravilnikom o stegovnoj odgovornosti studenata¹³⁸ koji kao stegovna djela predviđa ona lakša i teža. Kao jedno od težih stegovnih djela, navodi se i predaja seminarskog, završnog ili diplomskog rada čiji sadržaj predstavlja djelo nekog drugog studenta, odnosno treće osobe ili pak prepisivanje dijela ili cijelog rada bez poštovanja autorskog prava i prava intelektualnog vlasništva.¹³⁹ Kao stegovne mjere, navode se opomena, privremena zabrana polaganja provjere znanja, privremena zabrana pohađanja nastave te privremeno ili trajno isključenje sa studija.¹⁴⁰ Uz navedene propise, Pravilnikom o postupku oduzimanja stručnog ili akademskog naziva regulira se postupak oduzimanja navedenog naziva u slučaju kada je naziv stečen protivno propisima, odnosno kada je pisani rad plagijat ili krivotvorina.¹⁴¹

¹³³ Članak 6. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta u Dubrovniku.

¹³⁴ Članak 1. stavak 2. Pravilnika o postupku oduzimanja stručnog i akademskog naziva te akademskog stupnja stečenog na Sveučilištu u Dubrovniku.

¹³⁵ Dostupno: Etički kodeks, https://www.unipu.hr/dokumenti/eticki_kodeks, pristupljeno 12. studenoga 2021.

¹³⁶ Članak 15. stavak 2. Etičkog kodeksa Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

¹³⁷ Članak 12. stavak 2. Etičkog kodeksa Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

¹³⁸ Dostupno: Pravilnici, <https://www.unipu.hr/dokumenti/pravilnici>, pristupljeno 12. studenoga 2021.

¹³⁹ Članak 4. stavak 3. točka i. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

¹⁴⁰ Članak 13. stavak 2. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

¹⁴¹ Članak 2. stavak 1. Pravilnika o postupku oduzimanja stručnog ili akademskog naziva Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.

6.7. SVEUČILIŠTE SJEVER

Pravilnikom o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Sjever¹⁴² kao teško stegovno djelo, među ostalim, određuje se i davanje lažnih podataka, izjava ili pak poduzimanje postupaka na temelju kojih bi student ostvario neko pravo koje mu ne pripada, pod čime se osobito podrazumijeva predaja seminarskog, završnog ili diplomskog rada koji predstavlja djelo drugog studenta ili treće osobe, prepisivanje značajnijeg dijela ili čitavog rada bez pridržavanja pravila citiranja i navođenja autora.¹⁴³ Kao stegovne mjere, predviđene su opomena pred isključenje, isključenje sa studija do određenog vremena ili pak trajno isključenje sa studija ili sveučilišta.¹⁴⁴

6.8. SVEUČILIŠTE U ZADRU

Prema Etičkom kodeksu Sveučilišta u Zadru,¹⁴⁵ kao dužnost studenata određuje se promoviranje moralnih i akademskih vrijednosti i načela, pri čemu se plagiranje svrstava u etički nedopušten čin povrede akademskog poštenja.¹⁴⁶ Stegovna odgovornost studenata regulirana je Pravilnikom o stegovnoj odgovornosti studenata/studentica Sveučilišta u Zadru¹⁴⁷ prema kojemu se osobito teškim stegovnim prekršajem smatra svaki oblik plagiranja te prezentiranja tuđeg rada kao vlastitog.¹⁴⁸ Pri tome se kao stegovne mjere navode opomena, zabrana polaganja ispita ili pohađanja nekog oblika nastave do kraja narednog semestra, opomena pred isključenje sa studija ili pak trajno isključenje sa studija ili Sveučilišta.¹⁴⁹

6.9. SVEUČILIŠTE U SLAVONSKOM BRODU

Sveučilište u Slavonskom Brodu nema jedinstveni autonomni propis kojim se regulira stegovna odgovornost studenata, već je to regulirano autonomnim propisima svake

¹⁴² Dostupno: Pravilnici, <https://www.unin.hr/o-sveucilistu/propisi-i-dokumenti/pravilnici/>, pristupljeno 10. studenoga 2021.

¹⁴³ Članak 5. stavak 3. točka 5. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Sjever.

¹⁴⁴ Članak 6. stavak 2. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Sjever.

¹⁴⁵ Dostupno: Etički kodeks, <https://www.unizd.hr/o-nama/propisi-i-dokumenti/eticki-kodeks>, pristupljeno 12. studenoga 2021.

¹⁴⁶ Članak 14. stavci 4. i 6. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Zadru.

¹⁴⁷ Dostupno: Pravilnici, <https://www.unizd.hr/o-nama/propisi-i-dokumenti/pravilnici/>, pristupljeno 12. studenoga 2021.

¹⁴⁸ Članak 3. stavak 2. točka 2. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata/studentica Sveučilišta u Zadru.

¹⁴⁹ Članak 4. stavak 1. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata/studentica Sveučilišta u Zadru.

pojedine sastavnice. Međutim, Etičkim kodeksom Sveučilišta u Slavanskom Brodu,¹⁵⁰ navode se neprihvatljive prakse u nastavi. Stoga je određeno kako je studentima zabranjeno prepisivanje, plagiranje te svako drugo prepisivanje tuđih radova neovisno o obliku vrednovanja tog studentskog rada.¹⁵¹

7. STAVOVI STUDENATA O VAŽNOSTI PRAVILNOG CITIRANJA I SPRJEČAVANJA PLAGIRANJA

Radi potpunijeg razumijevanja problematike plagiranja kod studentske populacije, provedeno je istraživanje među studentima Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Konkretno, istraživanje je provedeno na kraju edukativne kampanje *Jačanje svijesti studenata Pravnog fakulteta Osijek o važnosti pravilnog citiranja i sprječavanja plagiranja – Stop plagiranju!* u organizaciji Studentskog pravobranitelja te Studentskog zbora Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku. Istraživanje je provedeno tijekom lipnja 2021. online anketom koja je bila dostupna na mrežnoj stranici Pravnog fakulteta Osijek te se sama anketa sastojala od ukupno 12 pitanja.¹⁵² U istraživanju je sudjelovalo 116 studenata Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

Analizirajući osnovne pokazatelje, od ukupnog broja ispitanika – njih 116, 81 % ispitanika je ženskog spola, dok je njih 19 % muškog spola. Kad je riječ o studentskom statusu, 54 % ispitanika su redovni studenti, odnosno studentice, dok je 46 % ispitanika u statusu izvanrednog studenta, odnosno studentice. Promatrajući ispitanike prema vrsti studija, 33 % ispitanika pohađa Integrirani preddiplomski i diplomski sveučilišni studij Pravo, 26 % Stručni upravni studij, 29 % Preddiplomski sveučilišni studij Socijalni rad, 6 % Diplomski sveučilišni studij Socijalni rad, a isti postotak ispitanika pohađa i Specijalistički diplomski stručni studij Javna uprava (Grafikon 1.).

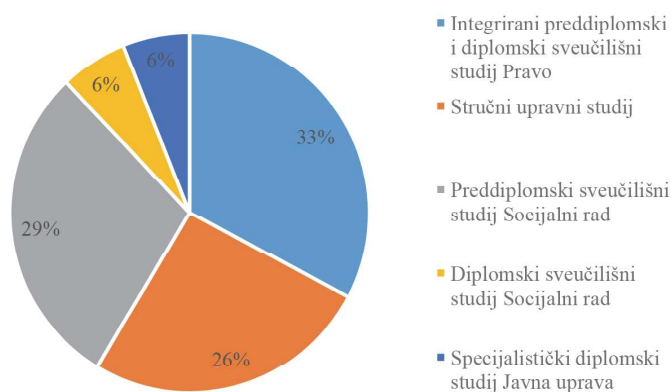
¹⁵⁰ Dostupno: Dokumenti, <https://www.unisb.hr/dokumenti/>, pristupljeno 10. studenoga 2021.

¹⁵¹ Članak 9. stavak 1. Etičkog kodeksa Sveučilišta u Slavanskom Brodu.

¹⁵² Pitanje 12. odnosilo se na ocjenu edukativne kampanje *Jačanje svijesti studenata Pravnog fakulteta Osijek o važnosti pravilnog citiranja i sprječavanja plagiranja – Stop plagiranju!* ocjenama od 1 do 5, pri čemu ocjena 1 znači u potpunosti nezadovoljavajuće, ocjena 2 nedovoljno korisno, ocjena 3 dobro, ocjena 4 vrlo dobro te ocjena 5 izvrsno. Tako je 36,2 % ispitanika kampanju ocijenilo ocjenom 5, 27,6 % ocjenom 4, 31 % ocjenom 3, 1,7 % ocjenom 2 te 3,4 % ocjenom 1.

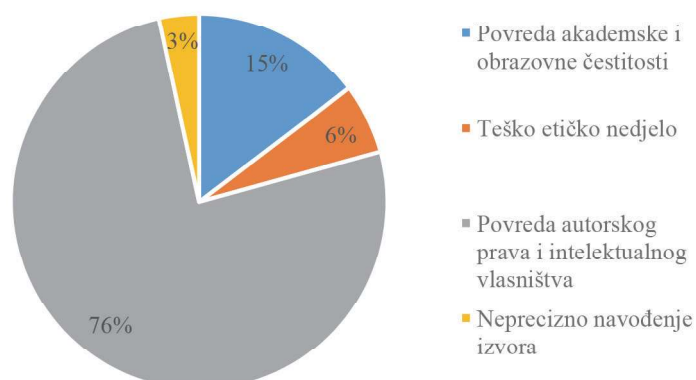
Grafikon 1.: Ispitanici prema vrsti studija

Izvor: obrada podataka prikupljenih anketnim istraživanjem autora rada, lipanj 2021.

Prevenција plagiranja i jačanje svijesti nedvojbeno polazi već od samih studenata zbog čega je nužno istražiti kako studenti percipiraju plagiranje u akademskoj zajednici. Kao temeljne razloge studentskog plagiranja, Roberts ističe činjenicu da su studenti tzv. „ekonomizatori“ svojih obveza, lošu organizaciju vremena te općenito, uživanje studenata u takvim radnjama.¹⁵³ Prema provedenom istraživanju, 76 % ispitanika smatra kako plagiranje predstavlja povredu autorskog prava i intelektualnog vlasništva, 15 % kako ono predstavlja povredu akademske i obrazovne čestitosti, 6 % teško etičko nedjelo te 3 % neprecizno navođenje izvora (Grafikon 2.).

Grafikon 2.: Percepcija plagiranja među studentima

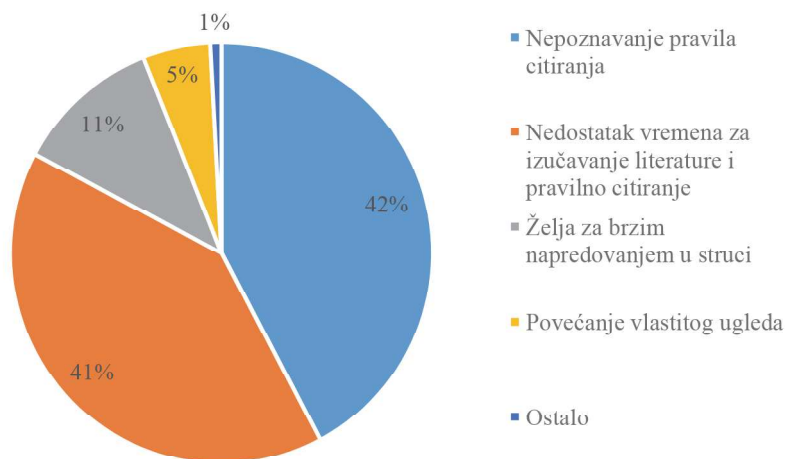

Izvor: obrada podataka prikupljenih anketnim istraživanjem autora rada, lipanj 2021.

¹⁵³ Roberts, *op. cit.* (bilj. 94.), str. 45.

Kad su posrijedi razlozi plagiranja, ispitanici su dali sljedeće odgovore (Grafikon 3.). Čak 42 % ispitanika smatra kako do plagiranja dolazi zbog nepoznavanja pravila citiranja, u sličnom postotku, točnije 41 % ispitanika smatra kako je razlog plagiranja nedostatak vremena za izučavanje literature i pravilno citiranje pri pisanju radova, 11 % smatra kako je riječ o želji za brzim napredovanjem u struci, 5 % smatra kako je razlog tomu želja za povećanjem vlastita ugleda pisanjem znanstvenih radova, dok 1 % smatra kako je riječ o ostalim razlozima, a kao takav navodi se nezainteresiranost. Osim navedenih, brojni su i drugi razlozi plagiranja u akademskoj zajednici, pa se tako mogu navesti nedostatak vještine akademskog pisanja te neadekvatnost časopisa u kojima se objavljuju članci, prije svega neprikladne metode recenziranja.¹⁵⁴

Grafikon 3.: Razlozi plagiranja

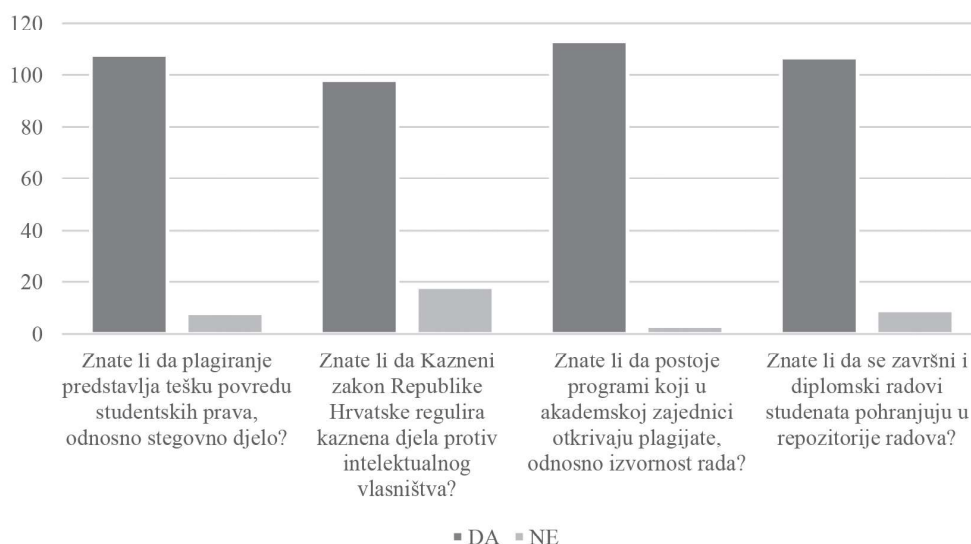
Izvor: obrada podataka prikupljenih anketnim istraživanjem autora rada, lipanj 2021.

Pitanje plagiranja u Republici Hrvatskoj regulirano je na nekoliko razina, promatra li se to pitanje iz normativnog aspekta. U prvom redu, normama kaznenog i građanskog prava, dok je na razini akademske zajednice regulirano autonomnim propisima. Osim toga, postoje i drugi načini prevencije plagiranja zbog čega je bilo nužno ispitati poznavanje pojedinih činjenica vezanih uz plagiranje kod ispitanika (Grafikon 4.). Da plagiranje predstavlja tešku povredu studentskih prava, odnosno stegovno djelo, zna 93,10 % ispitanika, dok njih 6,90 % nije upoznato s time. S druge pak strane, 84,5 % ispitanika upoznato je s činjenicom kako hrvatsko kazneno zakonodavstvo regulira kaznena djela protiv intelektualnog vlasništva, dok njih 15,5 % nije upoznato s tom činjenicom. Na studentskoj, odnosno akademskoj razini, borba protiv plagiranja provodi se i provjerom pisanih radova u posebnim programima za otkrivanje plagijata, odnosno izvornost ra-

¹⁵⁴ Bahadur Roka, Yam, Plagiarism: Types, Causes and How to Avoid This Worldwide Problem, Nepal Journal of Neuroscience, god. 14, br. 3, 2017., str. 5.

dova. U vezi s tim pitanjem čak 97,40 % ispitanika upoznato je s činjenicom kako se u akademskoj zajednici koriste programi za otkrivanje plagijata, odnosno izvornost radova, dok 2,6 % ispitanika nije upoznato s tom činjenicom. Glede pohranjivanja završnih i diplomski radova, gotovo 90 %, odnosno 92,20 % ispitanika upoznato je s činjenicom da se isti pohranjuju u repozitorije, a tek 7,80 % ispitanika nije upoznato s tom činjenicom. U odnosu na zagrebačke studente, studenti Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku znatno bolje su upoznati s činjenicama o pohrani završnih i diplomskih radova u nacionalni repozitorij. Naime, tek 52 % zagrebačkih studenata upoznato je s činjenicom da se završni, diplomski i doktorski radovi pohranjuju u repozitorije,¹⁵⁵ dok je na Pravnom fakultetu Osijek s time upoznato čak 92,20 % studenata.

Grafikon 4.: Poznavanje činjenica vezanih uz plagiranje

Izvor: obrada podataka prikupljenih anketnim istraživanjem autora rada, lipanj 2021.

Najveći dio studenata osuđuje plagiranje i podržava aktivnu borbu protiv istoga, zbog čega je važno analizirati stavove studenata o pojedinim pitanjima (Grafikon 5.). Jedan od uzroka sveprisutnog plagiranja među studentskom populacijom jest i nepostojanje posebnog predmeta kroz koji bi se studenti učili temeljima akademskog pisanja. U tom smislu, 36,21 % ispitanika u potpunosti se slaže da bi na fakultetima trebao postojati poseban kolegij u sklopu kojega bi se studente upoznalo s pravilima citiranja te posljedicama plagiranja, s tom konstatacijom slaže se 34,48 % ispitanika, njih 17,24 % niti se slaže, niti se ne slaže, 8,62 % ne slaže se, dok se uopće ne slaže 3,45 % ispitanika. U vezi s opravdavanjem plagiranja u pojedinim slučajevima, 36,21 % ispitanika niti se slaže, niti

¹⁵⁵ Majstorović, *op. cit.* (bilj. 3.), str. 145.

se ne slaže s takvom konstatacijom, 14,65 % uopće se ne slaže kako bi se u pojedinim slučajevima plagiranje moglo opravdati, njih 21,55 % ne slaže se, dok se 19,83 % slaže te 7,76 % u potpunosti slaže kako se plagiranje u pojedinim slučajevima može opravdati. S druge pak strane, studenti zagrebačkih fakulteta drugačijih su stavova pa njih 53 % smatra kako se svako plagiranje mora sankcionirati, odnosno tek 1 % ne slaže se s takvom konstatacijom.¹⁵⁶ Na hrvatskim fakultetima često se vrlo malo govori o plagiranju i načinima sprječavanja takvih neakademskih radnji, a još veći problem nalazi se u činjenici da fakulteti nemaju jedinstvena pravila citiranja koja bi studenti koristili tijekom pisanja seminarskih i ostalih radova. U tom smislu, 67,24 % ispitanika u potpunosti se slaže kako bi studentima bilo korisno kada bi postojala jedinstvena pravila citiranja i navođenja literature na razini fakulteta, njih 22,41 % slaže se, 8,62 % niti se slaže, niti se ne slaže, dok se ne slaže te uopće ne slaže po 0,86 % ispitanika. Da se plagiranjem narušava ugled akademske i obrazovne institucije, u potpunosti se slaže 35,34 % ispitanika, njih 28,45 % slaže se, 26,72 % niti se slaže, niti se ne slaže, 6,03 % ne slaže se, dok se 3,45 % uopće se slaže s navedenom konstatacijom. Stavovi zagrebačkih studenata nešto su drugačiji, odnosno jasniji pa tako njih 77 % smatra kako je plagiranje odraz akademske nečestitosti i nepoštenja, a tek 2 % njih uglavnom se ne slaže s time.¹⁵⁷

Već niz godina, profesori na fakultetima imaju mogućnost pristupa programima za detekciju plagijata, odnosno provjeru izvornosti radova pa se stoga otvara pitanje mogućnosti studenata da pristupaju navedenim programima. U potpunosti se slaže 63,79 % ispitanika da bi se i studentima trebao omogućiti pristup programima za detekciju plagijata i provjeru izvornosti rada, slaže se njih 22,41 %, niti se slaže, niti se ne slaže njih 11,21 %, ne slaže se 1,72 %, dok se uopće ne slaže 0,86 % ispitanika. Plagiranje je predviđeno i kao kazneno djelo u KZ-u, no potrebno je napraviti jasniju distinkciju „uobičajenog“ plagiranja od onog akademskog. Stoga, da bi plagiranje trebalo biti jasnije definirano kao kazneno djelo, u potpunosti se slaže 22,41 % ispitanika, slaže se 29,31 %, niti se slaže, niti se ne slaže 31,03 %, ne slaže se 12,07 %, a uopće se ne slaže 5,17 %.

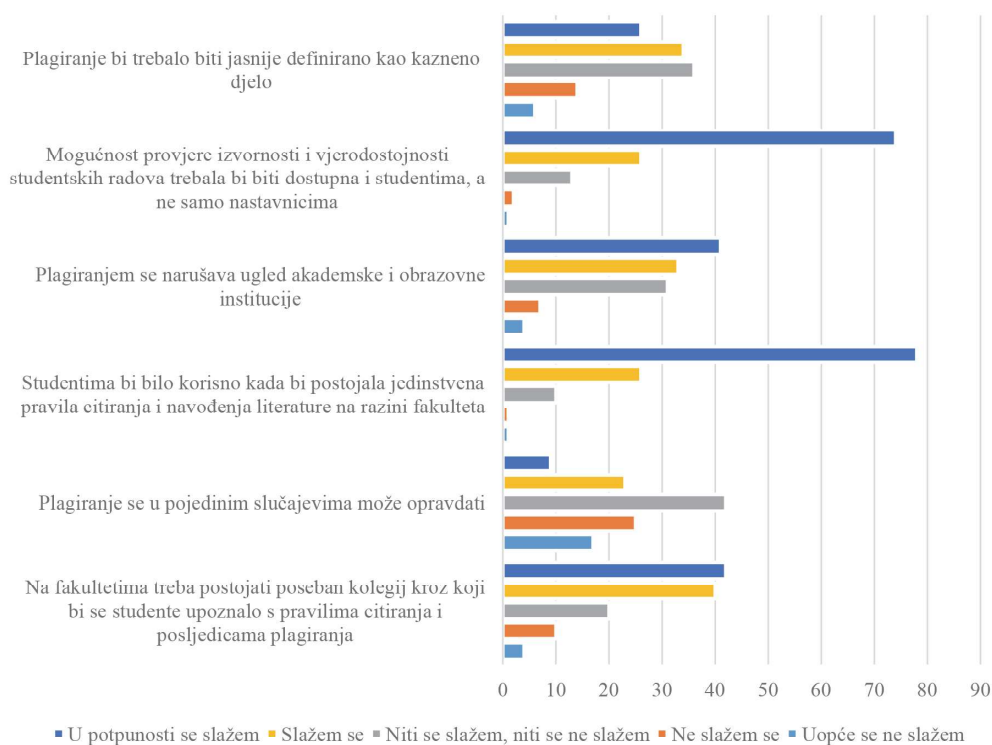
Poseban problem kod plagiranja jest taj što istraživanja pokazuju kako studenti, kao dio akademske zajednice, nemaju naviku prijavljivanja plagiranja što je jasan znak kako ovaj oblik neakademskog poštenja ne doživljavaju ozbiljno. Takav pristup i ne čudi jer, paradoksalno, često posljedice snose oni koji prijave u odnosu na počinitelje ovog djela, što pak alarmira na potrebu uspostave posebnih protokola za prijavu ovog problema.¹⁵⁸

¹⁵⁶ *Ibid.*, str. 147.

¹⁵⁷ *Ibid.*, str. 146.

¹⁵⁸ Pupovac, Vanja; Bilić-Zulle, Lidija; Petrovečki, Mladen, On academic plagiarism in Europe. An analytical approach based on four studies, *Digithum*, br. 10, 2008., str. 16.

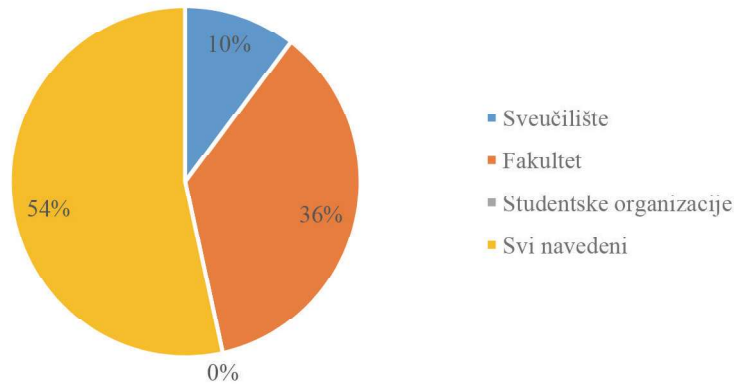
Grafikon 5.: Stavovi studenata o pojedinim tvrdnjama vezanim uz plagiranje

Izvor: obrada podataka prikupljenih anketnim istraživanjem autora rada, lipanj 2021.

Kroz odgovor na jedno od prethodnih pitanja – ono o uvođenju posebnog kolegija kroz koji bi se na fakultetima studente upoznalo s pravilima citiranja i posljedicama plagiranja, razvidno je kako se akademska čestitost studenata i dalje zapostavlja zbog čega studenti nemaju jednaku priliku učiti o akademskom pisanju jer je ona ostavljena samo kao mogućnost na seminarskoj nastavi. Stoga 36 % ispitanika smatra kako je obveza edukacije studenata o pravilnom citiranju i posljedicama plagiranja obveza fakulteta, njih 10 % kako je to obveza sveučilišta, dok čak 54 % ispitanika smatra kako je to obveza i sveučilišta i fakulteta i studentskih organizacija (Grafikon 6.). Međutim, osim kroz uvođenje posebnog kolegija, pitanje edukacije o pravilnom citiranju i posljedicama plagiranja moguće je regulirati i uvođenjem navedena edukacije kao obveznog dijela seminarske nastave čime bi se postigla ujednačenost.

Grafikon 6.: Obveza edukacije studenata o pravilnom citiranju i posljedicama plagiranja

Izvor: obrada podataka prikupljenih anketnim istraživanjem autora rada, lipanj 2021.

Prema Pravilniku o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, jedna od teških povreda obveza i neispunjavanja obveza jest i predaja seminarskog, završnog ili diplomskog rada čiji je sadržaj djelo drugog studenta ili treće osobe, prepisivanje većeg dijela ili cijelog seminarskog, završnog ili diplomskog rada¹⁵⁹ zbog čega se vodi i stegovni postupak. U stegovnom postupku koji se vodi protiv studenata, pravo sudjelovanja ima i studentski pravobranitelj.¹⁶⁰ Sudjelovanje studentskog pravobranitelja uglavnom je savjetodavne naravi s obzirom na to da (na primjeru osječkog Sveučilišta) u radu stegovnog suda sudjeluju dva nastavnika te jedan student, pri čemu je nastavnik predsjednik stegovnog suda.¹⁶¹ Samim time, uloga studentskog pravobranitelja ne bi trebala biti isključivo savjetodavne naravi, već bi se njegova uloga trebala redefinirati uz mogućnost aktivnijeg sudjelovanje u radu stegovnog tijela. U tom smislu, studentskom pravobranitelju trebala bi se povjeriti dužnost člana stegovnog tijela iz redova studenata ili uz već postojeće uređenje, omogućiti mu ravnopravno glasanje zajedno s članovima stegovnog tijela. Kada je riječ o jačanju uloge studentskog pravobranitelja u stegovnim postupcima (uključujući i postupke u vezi plagiranja), 83 % ispitanika smatra kako je tu ulogu potrebno ojačati, u odnosu na 17 % koji ne vide potrebu jačanja uloge studentskog pravobranitelja u stegovnim postupcima (Grafikon 7.). Iako bi se moglo protumačiti kako bi studentski pravobranitelj djelovao isključivo *in favorem* studenata, to ne bi trebalo biti tako jer studentski pravobranitelj nastupa kao neovisni i nepristrani promatrač čitave situacije te svojim mišljenjima može značajno doprinijeti pravičnosti i pravednosti u radu stegovnog tijela.

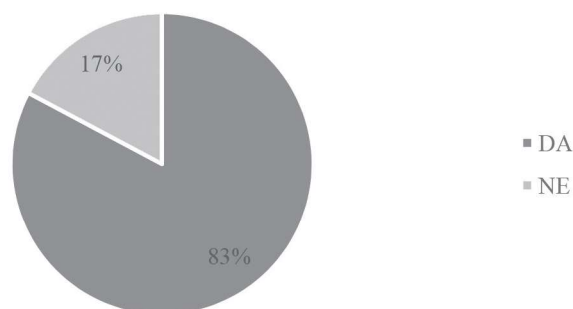
¹⁵⁹ Članak 7. točka 5. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

¹⁶⁰ Članak 17. stavak 3. Zakona o studentskom zboru i drugim studentskim organizacijama, Narodne novine, broj 71/2007.

¹⁶¹ Članak 11. Pravilnika o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.

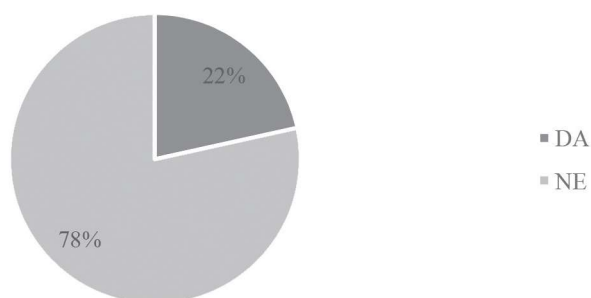
Grafikon 7.: Potreba jačanja uloge studentskog pravobranitelja u stegovnim postupcima

Izvor: obrada podataka prikupljenih anketnim istraživanjem autora rada, lipanj 2021.

Poseban je problem u kontekstu plagiranja i samoplageranja. Prethodno su u ovom radu dane definicije samoplageranja te se sve češće postavlja pitanje potrebe i njegova sankcioniranja. Naime, na taj način se degradira znanstvena izvornost te svojevrsna moralna odgovornost autora prema svojim djelima. Štetnost samoplageranja posebno se očituje u slučajevima predstavljanja već postojećih radova izvornim znanstvenim radovima, a kao razlog posezanja za ovim postupkom uglavnom se navodi znanstveno (i akademsko) napredovanje.¹⁶² Anketnim istraživanjem i više je nego očito kako studenti ne razumiju ovu problematiku pa 78 % ispitanika ne vidi potrebu za sankcioniranjem samoplageranja, u odnosu na 22 % koji bi sankcionirali i ovu vrstu plagiranja (Grafikon 8.).

Grafikon 8.: Potreba sankcioniranja samoplageranja

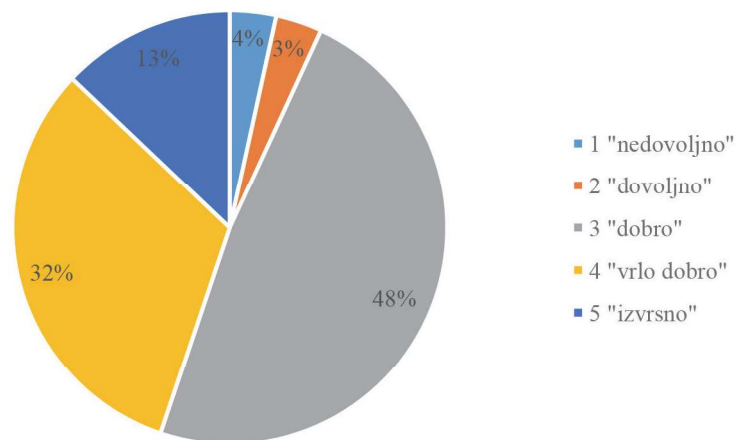
Izvor: obrada podataka prikupljenih anketnim istraživanjem autora rada, lipanj 2021.

Na kraju anketnog upitnika, ispitanici su ocjenjivali i svoje poznavanje pravila citiranja kroz pet ponuđenih ocjena. Gotovo polovina ispitanika, točnije njih 48 %, ocijenilo je poznavanje pravila citiranja ocjenom 3, odnosno „dobro“, 32 % ocjenom 4, odnosno kao

¹⁶² Baždarić, Ksenija, Znanstvenoistraživačka čestitost u objavljivanju znanstvenih časopisa, u: Hebrang Grgić, Ivana, ur., Školska knjiga, Zagreb, 2015., str. 135.

„vrlo dobro“, 13 % ocjenom 5, odnosno „izvrsno“, 4 % ocjenom 1, odnosno „nedovoljno“ te 3 % ocjenom 2, odnosno „dovoljno“ (Grafikon 9.). Iz navedenih rezultata ocjene poznavanja pravila citiranja, samim time i posljedica plagiranja, razvidno je kako je studentima potrebna bolja edukacija jer najveći dio njih uglavnom tek poznaje ta pravila na temeljnoj razini što je pak nedovoljno za kvalitetniji akademski razvoj.

Grafikon 9.: Ocjena poznavanja pravila citiranja

Izvor: obrada podataka prikupljenih anketnim istraživanjem autora rada, lipanj 2021.

8. ZAKLJUČAK

Analizirajući pravne norme kojima se štiti autorsko pravo, proizlaze sljedeći zaključci. Teorijski, one su dostatne za pravilnu zaštitu od povrede autorskog prava, odnosno za sankcioniranje plagiranja. No, s druge strane, važno je istaknuti kako i dalje ne postoji dovoljno razvijena svijest o potrebi sankcioniranja povrede autorskog prava što samim time umanjuje i značaj zaštite autorskog prava. Dakle, u normativnom smislu, na odgovarajući se način štite autori i autorska djela, dok praksa ne funkcionira uvijek na odgovarajući način. Hrvatski zakonodavac prepoznao je važnost zaštite autorskog prava u suvremenom okruženju te je (novim) autorskim zakonodavstvom poseban naglasak usmjerio na digitalne platforme koje postaju sastavni dio života i poslovanja. U tom smislu, valja istaknuti i tzv. otvorenu listu autorskih djela čime se otvara mogućnost adekvatnije, prije svega brže zaštite novih oblika autorskih djela. Može se očekivati da će takav pristup u budućnosti smanjiti i razinu plagiranja te osvijestiti društvo o važnosti pravilnog pristupa autorskom djelu. S obzirom na to da povreda autorskog prava i plagiranje imaju različita značenja te da povreda autorskog prava ne mora uvijek značiti plagijat i obrnuto, važno je istaknuti kako se povreda autorskog prava sankcionira normama kaznenog, građanskog i prekršajnog prava. Međutim, kako je plagiranje vezano

uglavnom uz akademsko nepoštenje, na znanstvenim ustanovama je da svojim etičkim kodeksima i ostalim autonomnim propisima sankcioniraju plagiranje na odgovarajući način čime bi posljedično jačala svijest o važnosti sprječavanja ovog problema.

Razvojem koncepta otvorene znanosti, odnosno znanosti dostupne svima, pitanje akademske čestitosti te obveza sprječavanja plagiranja postaju prioriteta akademske zajednice s posebnim naglaskom na studente kao dionike te zajednice. Generalno, visok stupanj zaštite autorskog prava u akademskoj zajednici moguć je provedbom kontinuiranih edukacija o pravilnom citiranju i ukazivanjem na posljedice plagiranja. S obzirom na to da je u radu dan prikaz autorskog prava i posljedica plagiranja u znanosti, analiza autonomnih propisa znanstvenih institucija te rezultati istraživanja stavova studenata, moguće je izvesti sljedeće zaključke. Naime, razvidno je postojanje svijesti o problematici plagiranja u znanosti, prije svega autonomnom normativnom regulacijom, no problem je provedivost tih propisa u praksi.

Analizirajući rezultate provedenog istraživanja među studentima Pravnog fakulteta Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, od kojih se, kao budućih akademskih građana očekuje visok stupanj moralnosti i poštovanja propisa, većina njih upoznata je s nekima od činjenicama vezanih za plagiranje, pa uglavnom znaju da plagiranje predstavlja povredu studentskih prava, odnosno stegovno djelo, da KZ regulira kazneno djelo plagiranja, da postoje programi kojima se utvrđuje izvornost pisanih radova te da se isti pohranjuju u repozitorije radova. Međutim, razvidno je i kako postoji neodlučnost studenata kada je posrijedi opravdanje pojedinih slučajeva plagiranja, no potrebno je ukazati i na činjenicu kako se studenti zalažu za uvođenje posebnog predmeta o akademskom pisanju što i ne čudi jer gotovo polovina ispitanika poznavanje pravila citiranja ocjenjuje tek kao dobro. Iako znanstvene institucije svojim autonomnim propisima, prije svega, pravilnicima o stegovnoj odgovornosti reguliraju plagiranje studenata kao stegovna djela, razvidno je kako se o ovoj problematici premalo zna te se pisani radovi među studentima shvaćaju olako.

Istraživanjem se ukazuje i na sljedeće važne zaključke pa tako čak tri četvrtine ispitanih studenata ne bi kažnjavalo samoplagiranje, no ojačali bi poziciju studentskog pravobranitelja u stegovnim postupcima protiv njih, uključujući i one vezane uz plagiranje. Posebno je zabrinjavajuća činjenica što najveći dio ispitanika ne bi kažnjavao samoplagiranje jer to ukazuje da ne postoji jasna spoznaja o posljedicama plagiranja uopće. U konačnici, analizom autonomnih propisa te provedenim istraživanjem, proizlazi kako studenti odgovornima za edukaciju o cjelokupnoj problematici akademskog poštenja vide u sveučilištima, fakultetima te studentskim organizacijama. Otvoreni akademskoj zajednici zahtijeva stalno postavljanje novih standarda zaštite autorskog prava, odnosno sprječavanja plagiranja, zbog čega je potrebno razmotriti i uvođenje jedinstvenih „antiplagijatskih izjava“ preko kojih bi se pratio znanstveni rad studenata, jačala njihova odgovornost te akademska čestitost. Uz to, potrebno je omogućiti studentima pristup računalnim programima kojima bi vršili provjere svojih radova. Veći stupanj zaštite autorskog prava, sa-

mim time i sprječavanje plagiranja moguće je učinkovito ostvariti samo širim društvenim angažmanom koji donosi dugoročne rezultate. Svojevrsna multidisciplinarnost u zaštiti autorskog prava, odnosno sprječavanju plagiranja u znanosti i općedruštveni angažman u vezi s tim, u potpunosti mogu profilirati koncept društva znanosti, potaknuti znanstvenu kreativnost te ojačati povjerenje u čitavu akademsku zajednicu.

POPIS LITERATURE

Knjige:

1. Baban, Ljubomir *et al.*, Primjena metodologije stručnog i znanstvenog istraživanja, Ekonomski fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2000.
2. Henneberg, Ivan, Autorsko pravo, Informator, Zagreb, 2001.
3. Janović, Tomislav, Citiranje, parafraziranje i upućivanje na izvore u akademskim radovima, Hrvatski studiji Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb, 2013.
4. Klarić, Petar; Vedriš, Martin, Građansko pravo (14. izmijenjeno i dopunjeno izdanje), Narodne novine, Zagreb, 2014.
5. Lulić, Mira, Akademsko pisanje za studente prava (3. izdanje), Pravni fakultet Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku, Osijek, 2017.
6. Miličić, Vjekoslav, Čudoređe i deontologija znanstvenog rada – nečudoređe i neprofesionalnost plagiranja, Vjekoslav Miličić, Zagreb, 2016.
7. Pavlović, Šime, Kazneni zakon, Libertin naklada, Rijeka, 2015.
8. Pravni leksikon, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2006.
9. Publication Manual of the American Psychological Association (seventh edition), American Psychological Association, Washington, 2020.
10. Simpson, Carol, Copyright for Administrators, Linworth Publishing, Columbus, Ohio, 2008.
11. Zelenika, Ratko, Znanstvena, znanstvenostručna i stručna pisana djela (5. izmijenjeno i dopunjeno izdanje), Ekonomski fakultet u Rijeci, Rijeka, 2011.

Članci:

1. Bahadur Roka, Yam, Plagiarism: Types, Causes and How to Avoid This Worldwide Problem, Nepal Journal of Neuroscience, god. 14, br. 3, 2017., str. 2. – 6.
2. Baždarić, Ksenija *et al.*, Plagiranje kao povreda znanstvene i akademske čestitosti, Medicina, god. 45, br. 2, 2009., str. 108. – 117.
3. Baždarić, Ksenija, Znanstvenoistraživačka čestitost u objavljivanju znanstvenih časopisa, u: Hebrang Grgić, Ivana, ur., Školska knjiga, Zagreb, 2015., str. 129. – 145.

4. Bogdanović, Dragana, *Autorsko pravo i biblioteke digitalnog doba*, Bosniaca, god. 22, br. 22, 2017., str. 77. – 83.
5. Budak, Jelena, *Okrugli stol: Akademska čestitost, Društvena istraživanja*, god. 22, br. 3, 2013., str. 543. – 547.
6. Cerjan Letica, Gordana; Letica, Slaven, *Znanstvena nedoličnost: kako se s njom nositi u Hrvatskoj?*, *Acta Stomatologica Croatica*, god. 42, br. 2, 2008., str. 117. – 122.
7. Doko, Lidija, *Novi Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima*, *Informator.hr*, dostupno: <https://informator.hr/vijesti/novi-zakon-o-autorskom-pravu-i-srodnim-pravima>, pristupljeno 5. studenoga 2021.
8. Dukić, Darko, *Plagiranje u digitalnom dobu: znanja i ponašanja studenata Sveučilišta J. J. Strossmayera u Osijeku*, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, god. 65, br. 1, 2022., str. 251. – 272.
9. Duraković, Mia Jug, *Pregled razvoja autorskog prava u Republici Hrvatskoj s naglaskom na promjene uvjetovane usklađivanjem s pravnom stečevinom EU*, *Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu*, god. 46, br. 3, 2009., str. 613. – 630.
10. Eckstein, Grant, *Perspectives on Plagiarism, Writing on the Edge*, god. 23, br. 2, 2013., str. 99. – 104.
11. Fjorović, Anuška, *Etičnost studenata: percepcija nastavnika Sveučilišta u Dubrovniku*, *MediAnali*, god. 12, br. 15, 2018., str. 105. – 121.
12. Gliha, Igor, *Hrvatski autorskopравни poredak – neke novosti, Aktualnosti hrvatskog zakonodavstva i prakse*, br. 5, 1998., str. 365. – 401.
13. Gliha, Igor, *Prava na autorskim djelima nastalim u radnom odnosu i po narudžbi*, *Zbornik Pravnog fakulteta u Zagrebu*, god. 56, poseban broj, 2006., str. 791. – 836.
14. Hercigonja, Zoran, *Automatska detekcija plagijata softverom PlagScan na Moodle platformi*, *International Journal of Digital Technology & Economy*, god. 2, br. 1, 2017., str. 57. – 66.
15. Kiralj, Rudolf, *Akademska čestitost studenata – preduvjet gospodarskog razvoja*, *Radovi Zavoda za znanstvenoistraživački i umjetnički rad u Bjelovaru*, br. 14, 2020., str. 148. – 182.
16. Loje, Goran, *Prava intelektualnog vlasništva, Pravo i porezi*, god. 22, br. 7–8, 2013., str. 69. – 73.
17. Majstorović, Dunja, *Stavovi studenata korisnika Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu o plagiranju i javnoj objavi ocjenskih radova*, *Vjesnik bibliotekara Hrvatske*, god. 59, br. 3/4, 2016., str. 131. – 152.
18. Muzur, Amir; Rinčić, Iva, *Plagijat, politika, znanost, sport: pokušaji forsiranih (?) paralela*, *Jahr*, god. 6, br. 2, 2015., str. 375. – 381.
19. Osborne, W. Jason; Holland, Abigail, *What is authorship, and what should it be? A survey of prominent guidelines for determining authorship in scientific publications*, *Practical Assessment, Research & Evaluation*, god. 14, br. 15, 2009., str. 1. – 9.

20. Pupovac, Vanja; Bilić-Zulle, Lidija; Petrovečki, Mladen, On academic plagiarism in Europe. An analytical approach based on four studies, *Digithum*, br. 10, 2008., str. 13. – 18.
21. Raos, Nenad, Što je plagijat u znanosti?, *Arhiv za higijenu rada i toksikologiju*, god. 65, br. 1, 2014., str. 129. – 131.
22. Roberts, Tim S., Student Plagiarism and the Internet, *Educational Technology*, god. 47, br. 2, 2007., str. 45. – 47.
23. Roig, Miguel, Plagiarism and self-plagiarism: What every author should know, *Biochemia Medica*, god. 20, br. 3, 2010., str. 295. – 300.
24. Rumboldt, Zvonko, O plagiranju u znanosti, *Acta Med Croatica*, god. 71, br. 2, 2017., str. 127. – 131.
25. Salaj, Štefica, Intelektualno vlasništvo – uvod (I), <https://www.iusinfo.hr/strucni-clanci/CLN20V01D2010B249>, pristupljeno 2. lipnja 2022.
26. Samuelson, Pamela, Self-Plagiarism or Fair Use?, *Communications of the ACM*, god. 37, br. 8, 1994., str. 21. – 25.
27. Sengupta, Shantashree S., Copyright infringement & plagiarism: are they really two sides of a coin? *CTBC'sIRJ*, god. 2, br. 2, 2015., str. 19. – 22.
28. Vodinelić, Vladimir, Zabrana plagiranja i pravo citiranja u nauci, *Pravni zapisi*, god. 6, br. 1, 2015., str. 126. – 200.
29. Vučković-Dekić, Ljiljana, Plagijarizam – najčešća naučna prevara, *HALO 194*, god. 22, br. 3, 2016., str. 370. – 377.
30. Wyburn, Mary, MacPhail, John, The intersection of copyright and plagiarism and the monitoring of student work by educational institution, *Australia & New Zealand Journal of Law & Education*, god. 11, br. 2, str. 75. – 94.
31. Zlatović, Dragan, „Pravni aspekti parodije“ i intelektualno vlasništvo, *Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci*, god. 30, br. 1, 2009., str. 725. – 766.
32. Zmijarević, Gloria; Doolan, Karin; Marčelić, Sven, Akademsko nepoštenje: odmak od (ne) etičnosti pojedinca i kritika sustava, *Političke analize*, god. 8, br. 29, 2017., str. 28. – 33.

Izvori prava:

1. Ustav Republike Hrvatske, Narodne novine, broj 56/1990, 135/1997, 8/1998, 113/2000, 124/2000, 28/2001, 41/2001, 55/2001, 76/2010, 85/2010, 5/2014.
2. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Narodne novine, broj 111/2021.
3. Zakon o autorskom pravu i srodnim pravima, Narodne novine, broj 167/2003, 79/2007, 80/2011, 125/2011, 141/2013, 127/2014, 62/2017, 96/2018.
4. Kazneni zakon, Narodne novine, broj 125/2011, 144/2012, 56/2015, 61/2015, 101/2017, 118/2018, 126/2019.

5. Zakon o obveznim odnosima, Narodne novine, broj 35/2005, 41/2008, 125/2011, 78/2015, 29/2018, 126/2021.
6. Zakon o znanstvenoj djelatnosti i visokom obrazovanju, Narodne novine, broj 123/2003, 198/2003, 105/2004, 174/2004, 02/2007, 46/2007, 45/2009, 63/2011, 94/2013, 139/2013, 101/2014, 60/2015, 131/2017.
7. Zakon o studentskom zboru i drugim studentskim organizacijama, Narodne novine, broj 71/2007.
8. Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta u Rijeci.
9. Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata Ekonomskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu.
10. Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
11. Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta u Dubrovniku.
12. Pravilnik o postupku oduzimanja stručnog i akademskog naziva te akademskog stupnja stečenog na Sveučilištu u Dubrovniku.
13. Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.
14. Pravilnik o postupku oduzimanja stručnog ili akademskog naziva Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.
15. Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata Sveučilišta Sjever.
16. Pravilnik o stegovnoj odgovornosti studenata/studentica Sveučilišta u Zadru.
17. Etički kodeks Odbora za etiku u znanosti i visokom obrazovanju.
18. Etički kodeks Sveučilišta u Zagrebu.
19. Etički kodeks Sveučilišta u Splitu.
20. Etički kodeks za studentice/studente Sveučilišta u Rijeci.
21. Etički kodeks Sveučilišta Josipa Jurja Strossmayera u Osijeku.
22. Etički kodeks Sveučilišta Jurja Dobrile u Puli.
23. Etički kodeks Sveučilišta u Zadru.
24. Etički kodeks Sveučilišta u Slavonskom Brodu.

Mrežni izvori:

1. Akti Ekonomskog fakulteta Zagreb – značajni za studente, <https://www.efzg.unizg.hr/akti-ekonomskog-fakulteta-zagreb-znacajni-za-studente/12978>, pristupljeno 10. studenoga 2021.
2. Copyright and plagiarism, <https://scholarworks.duke.edu/copyright-advice/copyright-faq/copyright-and-plagiarism/>, pristupljeno 1. lipnja 2022.

3. Difference Between Copyright Infringement and Plagiarism, <https://keydifferences.com/difference-between-copyright-infringement-and-plagiarism.html>, pristupljeno 1. lipnja 2022.
4. Dokumenti i propisi, <https://uniri.hr/o-sveucilistu/dokumenti-i-propisi/>, pristupljeno 11. studenoga 2021.
5. Dokumenti, <https://www.unidu.hr/dokumenti/>, pristupljeno 9. studenoga 2021.
6. Dokumenti, <https://www.unisb.hr/dokumenti/>, pristupljeno 10. studenoga 2021.
7. Dokumenti, <https://www.unist.hr/sveuciliste/dokumenti/propisi?EntryId=64>, pristupljeno 11. studenoga 2021.
8. Dostupan softver za provjeru autentičnosti TURNITIN, <https://www.kbf.unist.hr/hr/racunalni-ured/1277-dostupan-softver-za-provjeru-autenticnosti-turnitin>, pristupljeno 7. studenoga 2021.
9. Etički kodeks, https://www.unipu.hr/dokumenti/eticki_kodeks, pristupljeno 11. studenoga 2021.
10. Etički kodeks, <https://www.unizd.hr/o-nama/propisi-i-dokumenti/eticki-kodeks>, pristupljeno 11. studenoga 2021.
11. Imovinska prava autora, <https://www.dziv.hr/hr/intelektualno-vlasnistvo/autorsko-pravo/sadrzaj/imovinska-prava/>, pristupljeno 8. studenoga 2021.
12. Konačni prijedlog Zakona o autorskom pravu i srodnim pravima, Hrvatski sabor, str. 172., 173., dostupno: https://www.sabor.hr/sites/default/files/uploads/sabor/2021-07-30/110102/PZE_61.pdf, pristupljeno 5. studenoga 2021.
13. MOZVAG – preglednik studijskih programa, <https://mozvag.srce.hr/preglednik/vu/tip/sifra/1>, pristupljeno 2. studenoga 2021.
14. Odbor za etiku, <https://www.azvo.hr/hr/odbor-za-etiku>, pristupljeno 13. studenoga 2021.
15. Plagiarism vs. Copyright Infringement, <https://researchguides.uic.edu/c.php?g=252209&p=1682805#:~:text=Copyright%20Infringement&text=Plagiarism%20is%20using%20someone%20else's,or%20thought%20as%20your%20own>, pristupljeno 1. lipnja 2022.
16. Plagijat, <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=48551>, pristupljeno 10. studenoga 2021.
17. Pravilnici, <https://www.unin.hr/o-sveucilistu/propisi-i-dokumenti/pravilnici/>, pristupljeno 10. studenoga 2021.
18. Pravilnici, <https://www.unipu.hr/dokumenti/pravilnici>, pristupljeno 12. studenoga 2021.
19. Pravilnici, <https://www.unizd.hr/o-nama/propisi-i-dokumenti/pravilnici>, pristupljeno 12. studenoga 2021.
20. Propisi Sveučilišta u Zagrebu, <http://www.unizg.hr/o-sveucilistu/dokumenti-i-javnost-informacija/propisi/>, pristupljeno 10. studenoga 2021.

21. Propisi, <http://www.unios.hr/o-sveucilistu/propisi/>, pristupljeno 11. studenoga 2021.

Izvješća:

1. Godišnje izvješće za 2020. godinu: statistički podaci o povredama intelektualnog vlasništva u Republici Hrvatskoj, Državni zavod za intelektualno vlasništvo, Zagreb, 2022. Dostupno: <https://www.dziv.hr/hr/provedba-prava/statistika/>, pristupljeno 31. svibnja 2022.

COPYRIGHT, PLAGIARISM IN SCIENCE AND STUDENTS' ATTITUDES

Abstract

Contemporary legal orders give increasing importance to the development of copyright, the constitutive elements of which are the author and the author's work. Copyright is a part of intellectual property that is regulated by the Constitution of the Republic of Croatia and the Law on Copyright and Related Rights, while the issue of illegal use of the copyright is regulated by numerous other regulations. In the academic community, copyright is extremely important because it implies respect for the principles of academic honesty. First of all, plagiarism is an unethical and immoral act that damages the reputation of academic participants, and its prevention is specifically aimed at students. The key precondition for preventing plagiarism among students is the application of appropriate citation methods. With the development of information and communication technologies, computer programs have become increasingly important allies in the fight against plagiarism. Considering that, this paper focuses on students and their attitudes towards academic integrity and the issue of plagiarism. The author deals with the analysis of autonomous regulations of public universities in the Republic of Croatia on the sanctioning of plagiarism as a disciplinary action. For the purposes of writing this paper, a survey was conducted among students of the Faculty of Law, the Josip Juraj Strossmayer University of Osijek on the correct citation and the consequences of plagiarism.

Keywords: *Copyright, citation, plagiarism, academic community, research*